

Бележка от редактора

През есента на 1835 г. Гогол е завършил пиесата си "Женитба" и моли Пушкин да му даде сюжет за комедия - "смешен или тъжен, но чисто руски". Известно, че идеята за "Ревизор", както и за "Мъртви души" са дар на Гогол от Пушкин. Декември 1835 г. пиесата вече е написана.

През 1842 г. в събраните си съчинения Гогол прави последните поправки и добавки в комедията (до нейния окончателен вид): лъжите на Хлестаков са още повече хиперболизирани; преработена е важната заключителна сцена; вмъкнато е знаменитото обръщение на Градоначалника към публиката "На кого се смеете!..." (казват, предизвикано от неизменния силен смях в салона на онова кулминационно място).

Любопитното е (особено за литературоведите психоаналитици), че и в двете комедии на Гогол, както и в "Мъртви души", героят завършва по един и същ начин – бягство.

Е-Издание на Anapest.Org
Под редакцията на Огнян Антоу

Гогол, Николай Василиевич

Ревизор : Комедия в пет действия / Николай Гогол. - Варна : Anapest.Org, 2016. - 96 с.; PDF 308 KB, Times New Roman, 12 pt; A5.

Съдържа: Бележка от редактора; Биографична справка
УДК 886.7-2

Биографична справка
[Източник: Уикипедия]

Николай Василиевич Гогол (на руски: Николай Васильевич Гоголь; на украински: Микола Васильович Гоголь) е руски писател. Роден е в имението на баща си, което се намира край град Полтава, в днешна Украйна. Разгледано от този аспект, може да се твърди, че Гогол е и украински писател. Най-известната му творба е романът „Мъртви души“, разглеждан от мнозина като първия модерен руски роман.

Роден е на 1 април 1809 г. (стар стил 20 март 1809) в местечко Сорочинци (днес село Бельише Сорочинцы), Украйна, като живее в чифлика на родителите си. Баща му е образован и благороден човек. През 1828 г., твърдо решен да стане писател, отива да живее в Санкт Петербург.

Там той се издържа сам. Въпреки че се интересува от литература, мечтае да стане добър актьор. Обаче столицата на Русия не приветства с отворени обятия младия писател и първата му творба от 1829 г. се оказва пълен провал.

Гогол сътрудничи в алманасите „Северные цветы“ и „Литературная газета“, като така е въведен в приятелския кръг на Александър Сергеевич Пушкин. С творбата си „Омагьосаното място“ от 1831-32 той постига успех, показвайки способностите си да съчетава фантастичното със страшното. След като се проваля като помощник лектор по световна история в Санкт-Петербургския институт, решава да се отдаде изцяло на писането.

Умира от крайно физическо изтощение, защото се опитва чрез гладуване да изгони дявола от себе си, на 4 март 1852 и е погребан в гробището на Новодевическия манастир. Последните му думи са: „Ще се смея през сълзи.“

Николай Гогол

РЕВИЗОР

Комедия в пет действия

*На огледалото няма защо да се гневиш, ако ти е
крива мутрата.*

Народна пословица

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

АНТОН АНТОНОВИЧ СКВОЗНИК-ДМУХАНОВСКИ -
градоначалник

АНА АНДРЕЕВНА - негова жена

МАРЯ АНТОНОВНА - негова дъщеря

ЛУКА ЛУКИЧ ХЛОПОВ - училищен настоятел

ЖЕНА МУ

АМОС ФЬОДОРОВИЧ ЛЯПКИН-ТЯПКИН - съдия

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ ЗЕМЛЯНИКА - началник на
благотворителните заведения

ИВАН КУЗМИЧ ШПЕКИН - пощенски началник

ПЪОТР ИВАНОВИЧ ДОБЧИНСКИ

ПЪОТР ИВАНОВИЧ БОБЧИНСКИ - градски помешчици

ИВАН АЛЕКСАНДРОВИЧ ХЛЕСТАКОВ - чиновник от
Петербург

ОСИП - негов слуга

ХРИСТИЯН ИВАНОВИЧ ГИБНЕР - околийски лекар

ФЬОДОР АНДРЕЕВИЧ ЛЮЛЮКОВ

ИВАН ЛАЗАРЕВИЧ РАСТАКОВСКИ

СТЕПАН ИВАНОВИЧ КОРОБКИН - чиновници в оставка,
почетни лица в града

СТЕПАН ИЛИЧ УХОВЕРТОВ - полицейски пристав

СВИСТУНОВ

ПУГОВИЦИН

ДЕРЖИМОРДА - стражари

АБДУЛИН - търговец

ФЕВРОНЯ ПЕТРОВНА ПОШЛЬОПКИНА - жена на железар

ЖЕНАТА НА ЕДИН ПОДОФИЦЕР

МИШКА - слуга у градоначалника

СЛУГА В ХОТЕЛА

Гости и гостенки, търговци, еснафи, тъжители.

ХАРАКТЕРИ И КОСТЮМИ

Бележки за господата актьорите

Градоначалникът – вече остарял на служба и по своему доста умен човек. Макар и да е рушветчия, държи се твърде солидно, доста сериозен; дори малко нещо философствува; говори ни високо, ни тихо, ни много, ни малко. Всяка негова дума е значителна. Чертите на лицето му са груби и корави, като на всеки, който е почнал тежка служба от най-долен чин. Преходът от страх към радост, от низост към високомерие у него е твърде бърз, като у човек с грубо развити душевни склонности. Обикновено той е облечен с мундир с клупове и ботуши с шпори. Косата му е остригана и прошарена.

Ана Андреевна – жена му, провинциална кокетка, още не съвсем остаряла, възпитана наполовина от романите и албумите, наполовина от грижите в своето килерче и в слугинската стая. Много е любопитна и в някои случаи проявява суетност. Понякога властва над мъжа си само защото той не знае какво да й отговаря. Но тази власт се простира само върху незначителни неща и се изразява в укори и насмешки. Тя четири пъти се преоблича в различни рокли, докато трае пиесата.

Хлестаков – млад човек на около 23 години, тъпичък, слабичък, малко глупавичък и както се казва, вятърничав. Един от онези хора, които в канцелариите наричат съвсем празни. Говори и действа, без да му мисли. Не е в състояние да спре постоянно вниманието си върху каквото и да било. Речта му е откъслечна и думите излизат из устата му съвсем неочаквано. Колкото повече играещият тази роля покаже чистосърдечие и простота, толкова повече ще спечели. Облечен е по модата.

Осип – слугата, е такъв, каквито са обикновено слугите в напреднала възраст. Говори сериозно, гледа малко нещо надолу, философства и обича да чете на себе си поучения, които се отнасят до господаря му. Гласът му всякога почти е равен, в разговор с господаря си придобива суров, отривист и дори малко груб израз. Той е по-умен от господаря си и затова по-бързо се досеща, но не обича да говори много и е мълчалив шмекер.

Облечен е в сив или син износен сюртук.

Бобчински и Добчински – и двамата са нисички, късички, много любопитни и извънредно много си приличат. И двамата имат малки коремчета. И двамата говорят бързо и извънредно много си помагат с жестове и ръце. Добчински е малко по-висок и по-сериозен от Бобчински, но Бобчински пък е по-свободен и по-жив от Добчински.

Ляпкин-Тяпкин – съдията, е човек, който е прочел пет или шест книги и затова е малко нещо свободомислещ. Много обича догадките и затова на всяка своя дума дава тежест. Който играе неговата роля, трябва винаги да придава важен израз на лицето си. Говори с дебел глас, провлечено, с хъркане и сумтене, като старите часовници, които най-напред съскат, а след това почват да бият.

Земляника – управител на благотворителните заведения, е твърде дебел, неподвижен, груб, но въпреки това хитрец и шмекер. Много услужлив и суетлив.

Пощенският началник – простодушен до наивност човек.

Другите роли не се нуждаят от особено пояснение. Техните оригинали са винаги пред очите ни.

Господа актьорите трябва да обърнат особено внимание на последната сцена. Последната произнесена дума трябва да действа като електрически ток на всички и изведнъж, неочаквано. Цялата група трябва да промени положението си в един миг. Звук на учудване трябва да се изтръгне из всички жени изведнъж, като из едни гърди. От неспазването на тези бележки може да се загуби целият ефект.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

Стая в къщата на градоначалника

ПЪРВА КАРТИНА

Градоначалникът, управителят на благотворителните заведения, училищният настоятел, съдията, полицейският пристав, лекарят, двама стражари

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Свиках ви, господа, за да ви съобщя една много неприятна новина: при нас пристига ревизор.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Как тъй ревизор?

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Как тъй ревизор ?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ревизор от Петербург, пътува инкогнито. И отгоре на туй със секретно предписание.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Туй тоо!

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Нямахме си други грижи, на ти сега!

ЛУКА ЛУКИЧ. Боже господи, отгоре на туй и със секретно предписание.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Аз като да предчувствавах: нощес цяла нощ сънувах два такива едни необикновени плъхове. Наистина такива плъхове никога не съм виждал: черни, неестествено големи! Дойдоха, помирисаха – и се пръждосаха. Ето, ще ви прочета писмото, което получих от Андрей Иванович Чмихов, когото вие, Артемий Филипович, познавате. Ето какво пише той: «Любезни приятелю, куме и благодетелю.» (Мърмори полугласно и бързо минава с очи по редовете.) «...и да ти съобщя.» А! Ето: «Бързам между другото да ти съобщя, че е пристигнал чиновник с предписание да ревизира цялата губерния и особено нашата околия. (Подига многозначително пръст.) Узнах това от най-достоверни хора, макар той да се представя за частно лице. Тъй като зная, че и ти като всеки друг си имаш греховце, защото си умен човек и не обичаш да изпускаш това, което само ти се въвира в ръцете»... (Спира.) Е, тука сме си свои... «то съветвам те да вземеш мерки, тъй като той може да пристигне всеки час, ако не е пристигнал вече и не живее някъде инкогнито... Вчера аз...»

Но това са вече семейни работи: «сестра ми Ана Кириловна дойде у нас с мъжа си; Иван Кирилович е много надебелял и постоянно свири на цигулка...» и прочие, и прочие. Та ето какво обстоятелство, значи.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Да, обстоятелството е такова едно необикновено, просто необикновено. Има нещо тука.

ЛУКА ЛУКИЧ. Че защо, Антон Антонович, за какво е това? Защо ще идва при нас ревизор?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Защо! Такава ни е, види се, орисията. (Въздиша.) Досега, слава богу, издебваха други градове. Сега е дошъл ред на нашия.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Аз мисля, Антон Антонович, че тука има някаква тънка и повече политическа причина. Това значи ето какво: Русия да иска да обяви война и министерията, значи, изпраща чиновник да узнае дали няма нейде предателство.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ама че го казахте! И уж сте умен човек. В околийски град предателство! Да не е нещо на границата, а? Че оттука три години да препускаш, до никаква държава няма да стигнеш.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Не, аз ви казвам, вие не това... Вие не... Началството си има тънки съображения: нищо, че е далеко, то си крои нещо.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Крои или не крои, но аз ви предупредих, господа. Отваряйте си очите! По своята част аз вече направих някои и други разпореждания, съветвам и вас. Особено вас, Артемий Филипович! Без съмнение дошлият чиновник ще поиска най-напред да прегледа подведомствените ви благотворителни заведения - и затова направете така, че всичко да бъде прилично: шапките да бъдат чисти и болните да не приличат на ковачи, както обикновено си ходят по домашному.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Ех, че това е нищо, шапки могат и чисти да им се сложат.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Да, и над всеки креват да се напише на латински или там на някакъв друг език... това е вече по вашата част, Християн Иванович - всяка болест, кой кога е заболял, в кой ден и число... Не е хубаво това, дето вашите болни пушат такъв

лют тютюн, че винаги щом влезеш, и се раз-кихаш. Пък и по-добре е да бъдат по-малко; току-виж, веднага ви приписали, че лошо ги гледате или че докторът не умее.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. О, колкото за лекуването, ние с Християн Иванович сме взели мерки: колкото по-близо до природата, толкова по-добре; скъпи лекарства не употребяваме. Човекът е просто нещо: ако трябва да умре, и така ще си умре, ако оздравее, и така ще си оздравее. Пък и Християн Иванович мъчно се разбира с тях, той по руски думица не знае.

Християн Иванович издава звук, който отчасти прилича на буквата «и» и донякъде на «е».

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. И вас бих посъветвал, Амос Фьодорович, да обърнете внимание на вашата канцелария. Там, в антрето, гдето обикновено чакат просителите, разсилните са завъдили гъски и гъсенца, които току се петлеят между краката на хората. То, разбира се, домашното стопанство е похвално нещо и защо разсилният да не си го обзаведе? Само че, знаете, на такова място не е прилично... аз и по-рано исках да ви обърна внимание на това, но все някак си забравях.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Че аз още днес ще заповядам да ги приберат за кухнята. Ако искате, заповядайте на обед.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Освен това лошо е, дето у вас в самата канцелария се сушат разни парцали и над шкафа с книжата е окачен ловджийски бич. Знам, че вие обичате лова, но все пак добре е да го приберете временно, а като мине ревизорът, може пак да си го окачите. Също и вашият заседател... Той, разбира се, е човек, но от него иде такава миризма, като че ли току-що е излязъл от спиртна фабрика - това също не е хубаво. Аз отдавна исках да ви го кажа, но бях, не помня от какво, разсеян. Има средства против това, ако то е наистина, както казва той, негова природна миризма. Можете да го посъветвате да яде кромид или чесън, или нещо друго. В този случай може да помогне с разни медикаменти Християн Иванович.

Християн Иванович издава същия звук.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Не, то а вече не може да се премахне: той казва, че като бил малък, кърмачката му го натъртила и оттогава

все си понамирисва на ракия.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Аз само тъй ви обърнах внимание. Колкото за вътрешните разпоредби и това, което Андрей Иванович нарича в писмото си греховце, нищо не мога да кажа. Пък и какво има да се говори, няма човек, който да не си влачи някакви греховце. Това така си е устроено от бога и волтерианците напразно говорят против тази работа.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Че кое смятате вие, Антон Антонович, за греховце? От греховце до греховце има разлика. Аз казвам открито на всички, че вземам рушвет, но какъв рушвет?

Ловджийски кученца. Това е съвсем друга работа.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ех, кученца или нещо друго - все рушвет си е то.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Не е така, Антон Антонович. Виж, ако например някому шубата струва петстотин рубли, па и на жена му - шал...

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Та какво от това, че вземате рушвет само ловджийски кученца? Затова пък вие в бога не вярвате; в черква никога не ходите; а пък аз барем във вярата съм твърд и всяка неделя съм на черква. А вие... О, зная ви аз: почнете ли да говорите за сътворението на света, просто косата ти настръхва.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Ама до това съм дошъл сам, със собствен ум.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. То в някои случаи многото ум е по-лошо, отколкото съвсем да го нямаш. Впрочем аз само така споменах за околийското съдилище; а да си кажем право, едва ли някой някога ще надзърне там: то е такова завидно място, че самият господ го покровителствува. А вие, Лука Лукич, като училищен настоятел, трябва да се погрижите особено за учителите. Те са хора, разбира се, учени и са се възпитавали в разни колегии, но имат много странни постъпки, които са натурално свързани с ученото им звание. Един от тях например, там онзи с тлъстото лице де... не си спомням името му, той просто не може, като се качи на катедрата, да не направи гримаса. Ей така. (Прави гримаса.) И после, като почне да си глади брадата изпод връзката. Разбира се, ако направи на ученика такава муцуна, то още нищо не е: може би така и

трябва, за това не мога да съдя; но отсъдете сам, ако го направи пред някой посетител - може много лошо да стане: господин ревизорът или някой друг може да сметне, че това е за него. И дявол знае какво може да излезе.

ЛУКА ЛУКИЧ. Но какво да го правя наистина? Аз вече няколко пъти съм му казвал. Ето преди няколко дни, като се отби в класа нашият предводител, той му извъртя една такава муцуна, каквато никога още не бях виждал. Вярно е, че и направи от добро сърце, но мене мъмрят - защо се внушава свободомислие на младежта.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Трябва да ви обърна внимание също и за учителя по историческата част. Той е учена глава - това се вижда, и цяла планина знания е натрупал, само че разправя така разпалено, та просто се самозабравя. Аз го слушах веднъж: дорде говореше за асирийците и вавилонците - иди-до иди, но щом стигна до Александър Македонски, не мога ви каза какво стана с него. Помислих, че има пожар. Вярвай бога! Скочи от катедрата, грабна стола и колкото сила има - прас о пода. То се знае, че Александър Македонски е герой, но защо да се чупят столовете? От това хазната губи.

ЛУКА ЛУКИЧ. Да, много е буен! Аз вече няколко пъти съм му правил забележка. А той: ваша работа, казва, но аз за науката живота си няма да пощадя.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Да. Такъв ще да е необяснимият закон на съдбата: умният човек или е пияница, или такава муцуна ти измайстори, че не знаеш де да се денеш.

ЛУКА ЛУКИЧ. Да ти не дава господ да служиш по просветата. От всичко се плашиш: всеки ти се бърка, всекиму се иска да покаже, че и той е умен човек.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Това още нищо не е - но проклетото инкогнито! Изведнъж ще надзърне: «Аа, тука ли сте, гълъбчета! Кой е, ще каже, тука съдията?» - «Ляпкин-Тяпкин.» - «Я ми го дайте тука тоя Ляпкин-Тяпкин! Ами кой е управителят на благотворителните заведения?» - «Земляника.» - «Я го дайте тука тоя Земляника!» Ето кое е лошото!

ВТОРА КАРТИНА

Същите и Пощенският началник

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Обяснете ми, господа, какво, какъв чиновник пристига?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. А вие мигар не сте чули?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Чух от Пьотр Иванович Бобчински. Той току-що беше при мен в канцеларията.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. И какво? Вие какво мислите за това?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Какво мисля ли? Ще има война с турците.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Взе ми думата от устата! Същото мислех и аз.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Да, улучихте и двамата!

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Наистина, война с турците. Все французинът ги устройва тези мръсотии.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Каква ти война с турците! Чисто и просто ние ще загазим, а не турците. Това е вече явно - аз имам писмо.

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Е, щом е така, тогава няма да има война с турците.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Е, какво, как сте, Иван Кузмич?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Че какво аз? Вие как сте, Антон Антонович?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Аз ли как съм? Не че ме е страх, ама така малко нещо. Търговците и гражданите ме смушават. Разправят, че бил съм им излязъл солен, а пък аз, бог ми е свидетел, ако и да съм взел от някого, право да си кажа, взел съм без всякаква задна мисъл. Аз дори мисля, (хваща го под ръка и го отвежда настрана) аз дори мисля дали няма някакъв донос срещу мен. Защо наистина ще ни пращат тук ревизор? Слушайте, Иван Кузмич, не можете ли, за обща наша полза, всяко писмо, което идва при вас в пощата, входящо и изходящо, знаете, ей така малко нещо да го поразпечатате и да го попрочетете - дали няма в него някакъв донос или просто преписка. Ако няма, можете пак да си го запечатате; впрочем може и дори така да се предаде писмото, разпечатано.

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Зная, зная... за това няма какво да ме учите - аз си го правя не от предпазливост, а повече от любопитство: душа и свят ми е да узная какво ново има по света. Казвам ви, че това е изключително интересно четиво! Някое писмо прочиташ просто с наслаждение: така се описват разни пасажи... а пък каква назидателност... По-хубаво, отколкото в «Московските ведомости»!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ами я ми кажете, нищо ли не сте прочели за някакъв чиновник от Петербург?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Не, за петербургски нищо няма, но за костромските и саратовските много се говори. Жалко е наистина, че вие не четете писмата: има прекрасни места. Ето например неотдавна един поручик пише на приятеля си и описва бала извънредно игриво... много, много хубаво. «Моят живот, казва, мили приятелю, тече в блаженство - госпожици много, музиката свири, знамето се развява...» - с много, с много чувство го описал. Аз нарочно го задържах. Ако искате, да ви го прочета.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не, сега съвсем не е време за това. Но бъдете така добър, Иван Кузмич: ако случайно ви попадне оплакване или донесение, задържайте го, без да му мислите много.

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. С голямо удоволствие.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Отваряйте си очите, че един ден може да си изпатите за това.

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Ах, боже мой!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Нищо, нищо. Друга е работата, ако от това направехте нещо публично, но това си е наша, домашна работа.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Неприятна каша се е забъркала. А пък аз, да си призная, идех при вас, Антон Антонович, за да ви даря с едно кученце. Кръвна сестра на онзи мъжкар, който вие знаете. Нали сте чули, че Чептович се съди с Варховински и сега аз съм чудо - гоня зайци из землището и на единия, и на другия.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не ми е загоряла сега душата, драги, за вашите зайци: проклетото инкогнито не излиза из главата ми. Току-виж, отворила се вратата и – хоп...

ТРЕТА КАРТИНА

Същите, Бобчински и Добчински. И двамата влизат запъхтени.

БОБЧИНСКИ. Извънредно произшествие!

ДОБЧИНСКИ. Неочаквано известие!

ВСИЧКИ. Какво? Какво има?

ДОБЧИНСКИ. Непредвидено нещо - отиваме в хотела...

БОБЧИНСКИ (прекъсва го). Отиваме с Пьотр Иванович в хотела...

ДОБЧИНСКИ (прекъсва го). Е, ама, моля ви се, Пьотр Иванович, аз ще разправя.

БОБЧИНСКИ. А, не, моля ви се, аз... моля ви се, моля ви се... ами че вие дори не умеете да разказвате...

ДОБЧИНСКИ. А пък вие ще се объркате и няма да си спомните всичко.

БОБЧИНСКИ. Ще си спомня, ей богу, ще си спомня. Само че недейте ми пречи, нека аз да разправя, недейте ми пречи! Бъдете така добри, господа, кажете на Пьотр Иванович да не ми пречи.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Но говорете най-последно, за бога, какво има? Сърцето ми ще изхвъркне. Седнете, господа! Вземете столове! Пьотр Иванович, на ви стол! (Всички насядват около двамата Пьотр Ивановичовци.) Е, какво, какво има?

БОБЧИНСКИ. Моля ви се, моля ви се: аз всичко поред. Щом като имах удоволствието да изляза от вас, след като вие благоволихте да се смутите от полученото писмо, да-да - веднага отърчах... Ама, моля ви се, не ме прекъсвайте, Пьотр Иванович! Аз вече всичко, всичко, всичко зная. И тъй, благоволете да видите, отърчах у Коробкин. Но като не заварих Коробкин в къщи, завих към Растаковски, но като не заварих и Растаковски, отидох, значи, у Иван Кузмич, за да му съобща получената от вас новина, а пък на връщане оттам се срещнах с Пьотр Иванович...

ДОБЧИНСКИ (прекъсва го). До дюкянчето, дето се продават банички.

БОБЧИНСКИ. До дюкянчето, дето се продават банички. Да, и като се срещнах с Пьотр Иванович, казвам му: «Чухте ли за новината, която получи Антон Антонович от едно достоверно писмо?» А Пьотр Иванович вече я чул от вашата икономка Авдотя, която, не знам защо, е била пратена у Филип Антонович Почечуев.

ДОБЧИНСКИ (прекъсва го). За едно буренце за френска ракия. БОБЧИНСКИ (отмахва ръцете му). За едно буренце за френска ракия. И ето тръгнахме ние с Пьотр Иванович към Почечуев... Стига де, Пьотр Иванович... таквозинкана... не ме прекъсвайте, моля ви се, не ме прекъсвайте!... Тръгнахме към Почечуев и по пътя Пьотр Иванович казва: «Да се отбием, казва, в гостилницата. В стомаха ми нещо... от сутринта нищо не съм хапнал, та имам стомашно сътресение...», в стомаха на Пьотр Иванович де... «А в гостилницата, казва, са докарали сега прясна съомга, та да похапнем.» Тъкмо влизаме в хотела, изведнъж един млад човек... ДОБЧИНСКИ (прекъсва го). С хубава външност, в цивилни дрехи.

БОБЧИНСКИ. С хубава външност, в цивилни дрехи, ходи ей така по стаята и на лицето му такова едно разсъждение... физиономия... постъпки и тука (върти ръка около челото си) много, много разни работи. Аз като да предчувствувах и казвам на Пьотр Иванович: «Тука има нещо, не е току-тъй.» Да, а пък Пьотр Иванович вече мръдна с пръст и извика хотелиера де, Влас: неговата жена преди три седмици родила и такова едно сербез хлапе, и то като баща си хотел ще държи. Та като повика Влас, Пьотр Иванович го попита тихичко: «Кой е, казва, този млад човек?», а Влас му отговаря: «Този» - казва... Е, ама не ме прекъсвайте, Пьотр Иванович, моля ви се, не ме прекъсвайте, вие не можете разправи, ей богу, не можете разправи; вие фъфлите; аз знам, вие имате един зъб, който свири... «Този, казва, млад човек е чиновник», да-да, «идва от Петербург, а името му е, казва, Иван Александрович Хлестаков, а пък отива, казва, в Саратовска губерния и, казва, много странно се препоръчва - втора седмица вече живее тук, не излиза из хотела, взема всичко на вяра и не иска да плати ни стотинка.» Като ми рече той това, и нещо свише

ми подсказа. «Е!», казвам аз на Пьотр Иванович...

ДОБЧИНСКИ. Не, Пьотр Иванович, аз казах: «Е!»

БОБЧИНСКИ. Първо вие казахте, а после и аз казах. «Е!», казахме ние с Пьотр Иванович, «а отде накъде ще стои той тука, когато пътят му е за Саратовска губерния?» Да-да! Значи, това е същият той, онзи чиновник.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Кой, какъв чиновник?

БОБЧИНСКИ. Чиновникът де, за когото благоволихте да получите но-тацията - ревизорът.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (уплашен). Какво приказвате? Боже опази! Това не е той.

ДОБЧИНСКИ. Той е! Нито пари плаща, нито заминава. Кой може да бъде, ако не той? И откритият му лист е подписан за Саратов.

БОБЧИНСКИ. Той е, той е, ей богу, той е... Такъв един наблюдателен - всичко разгледа. Видя, че ние с Пьотр Иванович ядем съомга - повече затова, че Пьотр Иванович заради стомаха си де... да. Та той и в чиниите ни чак надникна. Мене просто тръпки ме побиха.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Господи, помилуй нас, грешните! Де са му дали стая?

ДОБЧИНСКИ. В пети номер под стълбите.

БОБЧИНСКИ. В онзи същия номер, дето миналата година се сбиха пътниците офицери.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. И отдавна ли е тука?

ДОБЧИНСКИ. А че две седмици вече. Пристигнал е в деня на Василий Египтянина.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Две седмици! (Настрана.) Боже, света Богородице, помогнете, свети угодници! През тези две седмици биха подофицер ката! На арестантите не се отпускаха продукти! По улиците смет, нечистотии! Срам и позор! (Хваща се за главата.)

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Е, какво, Антон Антонович, да отидем парадно в хотела?

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Не, не! Най-напред ще пуснем шефа, духовенството, търговците, така е и в книгата «Деянията на Йоан Масона»...

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не, не; оставете ме да отида сам. Имало е трудни случаи в живота ми, разминавало ми се е, отгоре на това дори благодарност съм получавал; белки бог ми помогне и сега. (Обръща се към Бобчински.) Вие казвате, че е млад човек?

БОБЧИНСКИ. Млад, да има, да има двадесет и три, двадесет и четири години и нещо.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Толкоз по-добре: младия по-лесно ще подушиш. Лошо е, ако е някой стар дявол, а младият целият е открит. Вие, господа, се пригответе всеки по своята част, а аз отивам сам или, да речем, с Пьотр Иванович, частно, на разходка, за да узнаем няма ли пътиниците неприятности. Ей, Свистунов!

СВИСТУНОВ. Какво желаете?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Бягай веднага за пристава; или не, ти ми трябваш. Кажу там някому да ми повика колкото се може по-скоро пристава и ела тука.

Стражарят отърчава.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Да вървим, да вървим, Амос Фьодорович! Наистина може да се случи беда.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Че вие какво се плашите? Нахлупете чисти шапки на болните и ни лук ял, ни лук мирисал.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Какво са шапките! Ами заповядано е да се дава на болните овесена супа, а при мене по всичките коридори така мирише на зеле, че запушвай нос и бягай.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Виж, аз в това отношение съм спокоен. И кой ли ще се отбие наистина в околийския съд? Пък и да надзърне в някакви книжа, просто ще има да си проклина живота. Аз ето петнадесет години вече седя на съдийското кресло и надникна ли в някоя докладна записка - само махна с ръка. И Соломон не може разреши кое в нея е истина и кое не е истина.

Съдията, Управителят на благотворителните заведения, Училищният настоятел и Пощенският началник излизат и на вратата се сблъскват със Стражаря, който се връща.

ЧЕТВЪРТА КАРТИНА

Градоначалникът, Бобчински, Добчински и Стражарят

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Е, готов ли е кабриолетът?

СТРАЖАРЯТ.. Готов.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Тичай на улицата... Или не, чакай! Бягай да ми донесеш... но другите къде са? Ти сам ли си? Нали заповядах и Прохоров да бъде тук? Къде е Прохоров?

СТРАЖАРЯТ. Прохоров е в участъка, само че за работа не може да бъде употребен.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Как така?

СТРАЖАРЯТ. Ей така - сутринта го донесоха мъртво пиян. Ето вече два чебура вода изляха върху него и досега не е изтрезнял.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (хваща се за главата). Ах, боже мой, боже мой! Тичай по-скоро на улицата - или не, по-напред изтичай в стаята, чуваш ли! И ми донеси оттам сабята и новата шапка. Е, Пьотр Иванович, да вървим!

БОБЧИНСКИ. И аз, и аз... позволете ми, Антон Антонович!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не, не, Пьотр Иванович, невъзможно е, невъзможно е. Не е удобно, пък и на кабриолета не можем се събра.

БОБЧИНСКИ. Нищо, нищо, аз ей така: подскок, подскок - ще тичам след кабриолета. Да ми е само ей така мъничко през ключалчицата на вратата да погледна какво прави.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (поема сабята си, на Стражаря). Тичай веднага да вземеш общинските надзиратели и нека всеки от тях да вземе... Ама че се издраскала сабята ми! Проклетият търговец Абдулин вижда, че на градоначалника сабята е стара, а не праща нова. Подъл народ, ей! И такива мошеници са, че сигурно готвят вече там тайни оплаквания. Нека всеки да вземе в ръце по една улица - дявол да го вземе, по една улица, - по една метла и да изметат цялата улица, която води към хотела, и добре да я изметат! Чуваш ли! Но внимавай, ти, ти! Знам те аз тебе - ти там се родееш, а пък крадеш в ботушите си сребърни лъжички, внимавай, от мене нищо не може да се укрие!... Какво си направил с търговеца Черняев, а? Дал ти за мундир два аршина сукно, а ти си задигнал целия топ! Внимавай! Малък ти е чинът за цял топ! Отивай!

ПЕТА КАРТИНА

Същите и Приставът

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. А, Степан Илич! Кажете, за бога, къде се дявате? На какво прилича това?

ПРИСТАВЪТ. Тук бях, зад вратата.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Я слушайте, Степан Илич! Чиновникът от Петербург е пристигнал. Как се разпоредихте вие там?

ПРИСТАВЪТ. Ами така, както вие заповядахте. Стражаря Пуговицин пратих с общинските надзиратели да чистят тротоара.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ами Держиморда де е?

ПРИСТАВЪТ. Держиморда отиде в пожарната команда.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. А Прохоров пиян ли е?

ПРИСТАВЪТ. Пиян.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Как така допуснахте това?

ПРИСТАВЪТ. Че един господ го знае. Вчера стана извън града сбиване - отиде там да въведе ред, а се върна пиян.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Слушайте, ще направите ето какво: стражарят Пуговицин... той е висок, нека се изправи за благоустройство при моста. Да разчистят набързо стария стобор, който е до обушаря, и да поставят там едно колче с байрачета, да прилича на планирване. Колкото по-съборено има, толкова по-голяма е, значи, дейността на градоначалника. Ах, боже мой! Аз пък забравих, че край този стобор е натрупано барем четиридесет коли боклуци. Ама че мръсен град! Само постави някъде някакъв паметник или просто стобор, дявол ги знае откъде ще нанесат там всякакви мръсотии. (Въздиша.) А пък ако дошлият чиновник вземе да пита службата - доволни ли сте, - да отговарят: «От всичко сме доволни, ваше благородие», а който не е доволен, аз после ще му дам такова недоволство... О, ох, ох, ох, ох! Грешен съм! Много съм грешен! (Взема вместо шапката си кутията.) Само дай боже да се отървем по-скоро, а пък после аз такава свещ ще запаля, каквато още никой не е палил: на всеки от тези мошеници търговците ще наложа да донесат по три пуда восък.

О, боже мой, боже мой! Да вървим, Пьотр Иванович! (Вместо шапката си посяга да нахлупи картонената кутия.)
ПРИСТАВЪТ. Антон Антонович, взели сте кутията, а не шапката.
ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. (хвърля я) Като е кутията, да е кутията.
По дяволите! Пък ако питат защо не е построена черквата при благотворителното заведение, за която преди пет години бяха отпуснати пари, да не забравят да кажат, че е била почната, но е изгоряла. Аз и рапорт направих за това. А виж, че някой се забрави и от глупост каже, че не е и почвана. И да се каже на Держиморда да не дава твърде много свобода на юмруците си; той, за да има ред, изписва синила под очите на всички - и на виновни, и на невинни. Да вървим, да вървим, Пьотр Иванович! (Излиза и се връща.) И да не се пускат войниците по улиците ей така - тези никаквици, гарнизонните, обличат само мундир върху ризата, а надолу нищо нямат.

Всички излизат.

ШЕСТА КАРТИНА

Ана Андреевна и Маря Антоновна изтичват на сцената.

АНА АНДРЕЕВНА. Но де са, де са те? Ах, боже мой!... (Отваря вратата.) Мъжо! Антоша! Антоне! (Говори бързо.) Ама все ти, все заради теб. Като почна да се пипкаш: че карфицата, че шарфа... (Изтичва към прозореца и вика.) Антоне, къде, къде? Какво, пристигнал ли е? Ревизорът? С мустаци ли е? С какви мустаци? ГЛАСЪТ НА ГРАДОНАЧАЛНИКА. После, после, мила моя!
АНА АНДРЕЕВНА. После ли? И таз добра, после! Не искам после... Една думичка само - какъв е, полковник ли е? А? (С пренебрежение.) Замина! Ще ти дам да разбереш! Все заради тая: «Мамичко, мамичко, почакай да си забода отзад шарфа; аз ей сегичка.» На ти едно ей сегичка! Ето, нищичко не можахме да научим! Ама все това пусто кокетство: разбра, че пощенският началник е тук, и почна да се превзема пред огледалото: че от тази страна, че от другата. Въобразява си, че за нея се мъкне, а пък той просто ти прави муцуна, като се обърнеш.

МАРЯ АНТОНОВНА. Но какво да правим, мамичко? Все едно: след два часа всичко ще научим.

АНА АНДРЕЕВНА. След два часа! Крайно благодаря! Хубаво ми отговори! Как не се сети да кажеш, че след месец още по-добре ще научим! (Надвесва се над прозореца.) Ей, Авдоця! А! Какво? Авдоця, ти чу ли, там пристигнал някой?... Не си ли чула? Ех, че глупачка! Маха с ръце ли? Нека маха, ти все пак да беше го разпитала. Това не могла да научи! В главата ти глупости, само за годеници мислиш. А? Скоро ли заминаха? Че да беше изтичала след кабриолета. Тичай, тичай веднага! Чуваш ли, бягай, разпитай къде са отишли; и разпитай хубавичко: кой е пристигналият, какъв е, чуваш ли? Надзърни през ключалката и узнай всичко, и очите му какви са - черни ли са, не са ли, и веднага се връщай назад, чуваш пи! По-скоро, по-скоро, по-скоро, по-скоро! (Вика, докато се спусне завесата. Така завесата ги закрива и двете, надвесени над прозореца.)

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

Малка стая в хотела. Креват, маса, куфар, празна бутилка, обуца, четка за дрехи и пр.

ПЪРВА КАРТИНА

Осип лежи на господарския креват.

ОСИП. Дявол да го вземе, тъй ми се яде; и в стомаха ми е такава едно боботене, като че ли тръбите на цял полк тръбят. Няма да стигнем до в къщи, и туйто! Какво да се прави? Вече втори месец, откак сме излезли от Питер! Пропиля си по пътя паричките гълъбчето ми, а сега седи тук с под-вита опашка и си кротува. А щяха да ни стигнат, доста ни бяха за път; ама не - той трябва във всеки град да се покаже. (Имитира го.) «Ей, Осип, иди избери някоя стая, ама по-хубава да е, и поръчай най-хубавия обед: аз не мога да ям лошо ядене, мене ми трябва най-хубава храна.» То барем да беше нещо свястно, а то - просто чиновниче. Запознае се с някой пътник, а после на карти - и ето докъде я докара! Ох, омръзна ми този живот! Право да си кажа, на село е по-хубаво - макар и да няма публичност, ама барем грижите са по-малко; вземи си женица, па си леж цял живот на одъра и си яж зелници. Ее, и дума да не става, то се знае, право е, че най-добре в Питер се живее. Само парички да имаш, животът е тънък и политичен - кеятри, кучета ти танцуват и всичко, каквото поискаш. Приказват все на тънка деликатност, така че май само на дворяните отстъпват; отидеш на Шчукин пазар - търговците те викат: «Почтений!» При преминаването на реката с лодка ще седнеш до някой чиновник; поиска ли ти се компания - иди в кръчмата: там някой войник ще ти разправи за лагерите и ще ти разтълкува какво значи всяка звезда на небето, така че всичко като на длан виждаш. Някоя дърта офицерша ще дойде; слугинка някоя понякога ще надзърне такава една... ех, ех, ех! (Хили се и клати глава.) Галантерийна обноска, дявол да го вземе! Неучтиви думи никога няма да чуеш, всеки ти говори на «вие». Омръзне ти да

вървиш - вземеш файтон и си се разполагаш като господар, ако пък не искаш да му заплатиш: всяка къща си има и задна врата, и така се шмугваш, че никакъв дявол не може те откри. Едно е лошото: понякога славно се наядаш, а друг път едва не пукваш от глад, като сега например. И все той е виновен. Какво да му правиш? Баща му праща парици, а той наместо да си ги скъта - къде ти!... Ще тръгне да гуляе: разхожда се с файтони, всеки ден му купувай билети за кеятър, а пък след седмица - виж, че те праща на битпазар да продаваш новия му фрак. Понякога всичко до последната си риза пропилява, така че на гърба му остане само едно сюртуче и едно шинел-че... Така си е, бога ми! А сукното такова едно хубаво, ингилишко! Сто и петдесет рубли му струва един фрак, а на пазара ще го хариже за двадесет; а пък за панталоните да не приказваме - те отиват комай без пари. Ама защо? Защото не си върши работата: вместо да си гледа службата, разхожда се по буливара, играе на карти. Ех, да узнае това старият господар! Хич няма да те гледа той, че си чиновник, а ще ти дигне ризката, па така ще те напердаши, че барем четири дена ще има да се почесваш. Ако ще служиш, служи. Ето ти сега хотелджията казва: няма да ви дам да ядете, докато не заплатите за досегашното: е, ами ако не платим? (С въздишка.) Ах, боже господи, да има макар каква да е чорбица! Чини ми се, че сега бих излял целия свят. Тропа се, сигурно той иде. (Бързо скача от кревата.)

ВТОРА КАРТИНА

Осип и Хлестаков

ХЛЕСТАКОВ. На, вземи това. (Подава му фуражката и бастунчето си.) Пак ли си се търкалял по кревата?

ОСИП. Че защо пък да се търкалям? Да не би да не съм виждал креват?

ХЛЕСТАКОВ. Лъжеш, търкалял си се; виж - целият е измачкан.

ОСИП. Ама за какво ми е? Мигар не зная какво е креват? Имам си крака, ще си постоя. Защо ми е вашият креват?

ХЛЕСТАКОВ (разхожда се из стаята). Я виж там в пакета, няма ли тютюн?

ОСИП. Че откъде ще има? Преди четири дни изпушихте и праха.

ХЛЕСТАКОВ (ходи и прави разни движения с устните си; най-после говори с висок и решителен глас). Слушай... ей, Осип!

ОСИП. Какво ще заповядате?

ХЛЕСТАКОВ (с висок, но не толкова решителен глас). Иди там.

ОСИП. Къде?

ХЛЕСТАКОВ (със съвсем нерешителен и невисок, много близък до молба глас). Долу, в гостилницата... Кажу там... да ми донесат да обядвам.

ОСИП. А, не, хич не искам да ходя.

ХЛЕСТАКОВ. Как смееш, глупак!

ОСИП. Ей така; все едно, и да отида, нищо няма да излезе от това. Хотелджията каза, че повече няма да дава ядене.

ХЛЕСТАКОВ. Как смее да не дава? Това е скандал!

ОСИП. И казва още: «Ще отида при градоначалника; вече трета седмица господарят ти не плаща. Вие с господаря ти, казва, сте вагабонти и твоят господар е мошеник. Ние, казва сме ги виждали такива келепирджии и подлещи.»

ХЛЕСТАКОВ. А пък на тебе, говедо, ти е драго да ми повтаряш всичко това.

ОСИП. Казва: «То тъй всеки може да дойде, да си поживее, да задлъжнее, а че после да не можеш да го изпъдиш. Аз казва, няма да се шегувам, направо ще подам жалба да го тикнат в участъка, а после в затвора.»

ХЛЕСТАКОВ. Хайде, хайде, стига, глупако! Иди, иди му кажи.

Ей, че грубо животно.

ОСИП. По-добре ще повикам самия хотелджия при вас.

ХЛЕСТАКОВ. Защо ми е хотелджията? Ти върви и му кажи сам.

ОСИП. Ама наистина, господарю...

ХЛЕСТАКОВ. Хайде, отивай де, дяволът да те вземе! Повикай хотелджията.

Осип излиза.

ТРЕТА КАРТИНА

Хлестаков сам

ХЛЕСТАКОВ. Ужасно ми се яде! Поразходих се малко; мислех си дано ми мине апетитът - ама не, дявол да го вземе, не минава. Да, ако в Пенза не бях се толкова разпуснал, щяха да ми стигнат парите да си отида до дома. Пехотният капитан страшно ме оскуба, майсторски сече картите, мошеникът. Някакъв си четвърт час играхме и всичко ми обра. Но въпреки това страшно ми се искаше да се ударя още един път с него, не ми се удаде случай. Какво отвратително градче! В зарзаватчийниците нищо не дават на вяра. Това е просто подло. (Подсвирква нещо отначало от «Роберт», после: «Не ший ми ти, мамо», а най-последно каквото му скимне.) Никой не иска да дойде.

ЧЕТВЪРТА КАРТИНА

Хлестаков, Осип и Слугата от хотела

СЛУГАТА. Господарят ми заповяда да попитам какво желаете.

ХЛЕСТАКОВ. Здравей, братле! Е, как си, живо-здраво?

СЛУГАТА. Слава богу.

ХЛЕСТАКОВ. А как отива работата в хотела? Добре ли върви всичко?

СЛУГАТА. Че сполай на бога, всичко е добре.

ХЛЕСТАКОВ. Има ли много пътници?

СЛУГАТА. Ами доста.

ХЛЕСТАКОВ. Слушай, любезни, там нещо и досега не са ми донесли обеда, та побързай, моля ти се, да го донесеш по-скоро - знаеш, веднага след обеда имам да посвърша това-онова.

СЛУГАТА. Ама господарят каза, че няма да дава вече. Той май искаше да иде още днес да се оплаче на градоначалника.

ХЛЕСТАКОВ. Че какво ще се оплаква? Я разсъди сам, драги, как така? Аз нали трябва да ям. Иначе мога съвсем да отслабна. Мене много ми се яде, не се шегувам, като ти говоря това.

СЛУГАТА. Така. Той каза: «Няма да му дам обед, дорде не ми плати за досегашното.» Това е неговият отговор.

ХЛЕСТАКОВ. Но ти го вразуми, предумай го.

СЛУГАТА. Че какво мога да му разправам?

ХЛЕСТАКОВ. Ти там му обясни сериозно, че аз трябва да ям.

Парите си са пари... Той си мисли, че както на него, селяндурата, няма да му стане нищо, ако не яде цял ден, така е и с другите. И таз добра!

СЛУГАТА. Добре, ще му кажа.

ПЕТА КАРТИНА

Хлестаков сам

ХЛЕСТАКОВ. Безобразие ще бъде наистина, ако съвсем нищо не даде за ядене. Така съм изгладнял, както никога досега. Дали да взема да пусна на пазара някоя от дрехите си? Панталоните ли да продам или що? Не, по-добре да погладувам, ама да пристигна у дома с петербургски костюм. Жалко, че Йоахим не ми даде под наем каретата си, ама хубаво ще е, дявол да го вземе, да пристигна у дома с карета, да долетя хей така на, пред портата на някой съсед-чифлик-чия, фенерите отпред, а Осип отзад, облечен с ливрея. Представям си как ще се изпоплашат всички: «Че кой е, че що е?» А лакеят влиза: (Изпъва се и имитира лакея.) «Иван Александрович Хлестаков от Петербург, ще заповядате ли да го приемете?» Те, дембелите, и не знаят какво значи това «ще заповядате ли да го приемете». Ако им дойде някой гъсок-помешчик, той току се тътрузи, мечокът, направо в гостната. Ще се приближиш до някоя хубавичка щерчица: «Госпожице, колко съм...» (Потрива ръце и провлича крак.) Тфу! (Плюе.) Дори ми прилошава, така ми се яде.

ШЕСТА КАРТИНА

Хлестаков, Осип, после Слугата

ХЛЕСТАКОВ. Е, какво?

ОСИП. Носят обед.

ХЛЕСТАКОВ. (плясва с ръце и леко се подрусва на стола). Носят!
Носят! Носят!

СЛУГАТА (с чинии и кърпа). Господарят дава вече за последен път.

ХЛЕСТАКОВ. Е, господарят, господарят... Плюя аз на твоя господар! Я, какво има там?

СЛУГАТА. Супа и печено.

ХЛЕСТАКОВ. Как? Само две ястия?

СЛУГАТА. Само толкова.

ХЛЕСТАКОВ. Гледай ти безобразие. Аз това не го приемам. Ти му кажи: какво е това наистина!... Туй е малко.

СЛУГАТА. А пък господарят каза, че и това е много.

ХЛЕСТАКОВ. Ами сос защо няма?

СЛУГАТА. Защото няма.

ХЛЕСТАКОВ. Защо да няма? Аз сам видях, като минавах край кухнята, че там готвеха много работи. И в гостилницата тази сутрин двама такива късички хора ядяха съомга и още много разни неща.

СЛУГАТА. Ех, то че има - има, ама няма.

ХЛЕСТАКОВ. Как така няма?

СЛУГАТА. А че - няма.

ХЛЕСТАКОВ. Ами съомгата, ами рибата, ами котлетите?

СЛУГАТА. То е за ония, дето са по-инакви.

ХЛЕСТАКОВ. Ах ти, дръвник!

СЛУГАТА. Да.

ХЛЕСТАКОВ. Отвратително прасенце си ти... Че как те ядат, а аз да не ям? Защо, дявол да го вземе, и аз да не мога? Нима не са и те такива пътници като мене?

СЛУГАТА. Ами че то се знае, че не са такива.

ХЛЕСТАКОВ. А какви са?

СЛУГАТА. Редовни - какви! То се знае: такива, дето си плащат.

ХЛЕСТАКОВ. С тебе, глупако, аз не искам да разсъждавам.

(Сипва си супа и яде.) Каква е тази супа? Ти просто си налял вода в чинията: никакъв вкус няма, само вони. Не искам тази супа, дай

ми друга.

СЛУГАТА. Ние ще си я вземем. Господарят каза: ако не щете, няма нужда.

ХЛЕСТАКОВ (защишава ястието с ръка). Хайде, хайде... остави, глупако! Ти си свикнал там да се отнасяш тъй с другите: аз, приятелю, не съм от тях! С мен не те съветвам... (Яде.) Боже мой, каква супа! (Продължава да яде.) Сигурен съм, че никой на света не е ял такава супа: вместо масло плават някакви си пера. (Реже кокошката.) Ай, ай, ай, каква кокошка! Дай печеното! Там остана малко супа, Осипе, вземи я! (Реже печеното.) Що за печено е това? Това не е печено.

СЛУГАТА. Ами какво е?

ХЛЕСТАКОВ. Дявол знае какво е, само печено не е. Това е секира опечена, наместо говеждо. (Яде.) Мошеници, вагабонти, с какво хранят хората! И челюстите ще те заболят, ако изядеш едно такова парче. (Чопли зъбите си с пръст.) Подлеци! Съвсем като кора от дърво, с нищо не мога да го изчовъркам и зъбите ми ще почернеят след това ядене, мошеници! (Изтрива устата си с кърпа.) Друго нищо ли няма?

СЛУГАТА. Няма.

ХЛЕСТАКОВ. Вагабонти! Подлеци! Поне и някакъв сос или точено. Безделници! Скубят само пътниците.

Слугата заедно с Осип прибират и отнасят чиниите.

СЕДМА КАРТИНА

Хлестаков, после Осип

ХЛЕСТАКОВ. Наистина, като че ли не съм и ял; само се разяхдох. Ако имах дребни пари, щях да пратя на пазара да ми купят поне едно хлебче.

ОСИП (влиза). Там, кой знае защо, е дошъл градоначалникът, осведомява се и разпитва за вас.

ХЛЕСТАКОВ (изплашен). Ето ти сега! Този мошеник хотелджията вече е успял да се оплаче! Ами ако наистина ме

помъкне в затвора? Как, во пък, ако е по благороден начин, аз може би... не, не, не искам! Из града се шляят офицери и народ, а пък аз като че нарочно си придадох важност и смигнах на една търговска дъщеря... Не, не искам. Но кой е той, как смее наистина? Да не ме смята за някой търговец или занаятчия? (Ободрява се и се изпъчва.) Аз нему право в очите ще му кажа: «Как смеете, как тъй вие...»

Дръжката на вратата се завъртва, Хлестаков бледнее и се свива.

ОСМА КАРТИНА

Хлестаков, Градоначалникът и Добчински.

Градоначалникът влиза и се спира. И двамата уплашено се гледат няколко минути с опулени очи.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (като се оправя малко и изопва надолу ръце). Здраве желаем.

ХЛЕСТАКОВ (кланя се). Моите почитания...

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Извинявайте.

ХЛЕСТАКОВ. Нищо.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Моята длъжност като градоначалник на тукашния град е да се грижа да не би пътниците и всички благородни хора да чувствуват никакви притеснения...

ХЛЕСТАКОВ (отначало се запъва малко, но към края говори високо). Но какво да правя?... Не съм виновен... Аз наистина ще си запламя... Ще ми пратят от село.

Бобчински наднича през вратата.

Той е по-виновен: дава ми такава твърдо говеждо, като дърво; а пък супата, дявол го знае какво е цапнал вътре, трябваше да я хвърля през прозореца. По цели дни ме мори от глад... Чаят му такъв един странен, вони на риба, а не на чай. За какво пък аз... Хубава работа.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (изплашен). Извинявайте, аз наистина не

съм виновен. На моя пазар винаги има хубаво говеждо. Докарват го холмогорските търговци, хора трезви и с добро поведение. Аз просто не знам откъде го взема такава. А пък ако има нещо нередно, то... Позволете ми да ви предложа да се преместите с мене в друга квартира.

ХЛЕСТАКОВ. Не, не искам! Зная аз какво значи това друга квартира, тоест в затвора. Но какво право имате вие? Как тъй смееете?... Че аз... Аз служа в Петербург. (Окуражава се.) Аз, аз, аз...

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (настрана). О, господи боже мой, колко е сърдит! Всичко е узнал, всичко са му разправили проклетите търговци!

ХЛЕСТАКОВ (става по-храбър). Ако щете и с цялата си команда да дойдете тука - не тръгвам! Аз право при министъра! (Удря с юмрук по масата.) Какво искате? Какво...

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (изопнат и трепере целият). Смилете се, не ме погубвайте! Жена, малки деца... не ме правете нещастен.

ХЛЕСТАКОВ. Не, не искам! Я гледай ти! Какво ми влиза в работата? Затова, че имате жена и деца, аз трябва да отида в затвора, и таз хубава!

Бобчински наднича през вратата и уплашен се крие. Не, покорно благодаря, не искам.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (разтреперан). От неопитност, вярвайте бога, от неопитност. Парите не стигат... Благоволете сами да разсъдите: заплатата ми не стига дори за чай и захар. И да е имало някакви рушвети, то е било нищожна работа: нещо за ядене или за някоя дреха. А колкото до подофицерската вдовица, която се занимава с търговия, дето уж съм я бил, това е клевета, бога ми, клевета. Измислили са го моите врагове; те са такъв народ, че са готови на живота ми да посегнат.

ХЛЕСТАКОВ. Че какво? Те не ме интересуват. (В размисъл.) Не зная обаче защо ми говорите за врагове или за някаква си подофицерска вдовица... Подофицерската жена е съвсем друго нещо, а мене вие не можете да биете. Къси ви са ръцете за това... Че как не? Я го виж ти какъв е!... Аз ще си платя, ще си платя дълга, но сега нямам. Затова и седя тука, защото нямам нито

копейка.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (настрана). Ама че изкусен хитрец! Гледай го ти къде ме метна! Каква мъгла пусна! Иди го разбери. Не знаеш от коя страна да го подхванеш. Я да опитам, че да видим какво ще излезе! Каквото има да става, ще стане, да опитам, па на късмет. (Високо.) Ако наистина имате нужда от пари или от нещо друго, аз съм готов веднага да ви услужа. Моята длъжност е да помагам на пътниците.

ХЛЕСТАКОВ. Дайте, дайте ми назаем, веднага ще се разплатя с хотелджията. Стигат ми и двеста рубли, дори и по-малко.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (подава му банкноти). Точно двеста рубли, хич не си правете труд да ги броите.

ХЛЕСТАКОВ (взема парите). Покорно благодаря; веднага ще ви ги изпратя от село, за мен това е... Виждам, че вие сте благороден човек. Сега работата е друга.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (настрана). Е, слава богу! Взе парите. Работата, струва ми се, сега ще тръгне. А пък аз наместо двеста му пъгнах четиристотин.

ХЛЕСТАКОВ. Ей, Осип! (Влиза Осип.) Повикай тук слугата! (Към Градоначалника и Добчински.) А вие защо стоите? Седнете, моля ви се. (На Добчински.) Моля, седнете.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Нищо, ние и така ще постоим.

ХЛЕСТАКОВ. Моля ви се, седнете. Аз сега много добре виждам откровеността на вашия характер и любезността ви, а пък аз, да си призная, мислех, че дойдохте, за да ме... (На Добчински.) Седнете.

Градоначалникът и Добчински сядат. Бобчински поглежда през вратата и се ослушва.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (настрана). Трябва да бъда по-смел. Той иска да го смятаме инкогнито. Добре, и ние ще го баламосаме, ще се престорим, че уж хич и не знаем що за човек е. (Високо.) Ние, като обикаляхме по служебни работи, ето с Пьотр Иванович Добчински, тукашен помешчик, отбихме се нарочно в хотела, за да видим добре ли се грижат за пътниците, защото аз не съм като някой друг градоначалник, който от нищо не се интересува; не, аз освен по длъжност още и от християнско човеколюбие искам

на всеки смъртен да се оказва добър прием - и ето че за награда случаят ми достави такова приятно запознанство.

ХЛЕСТАКОВ. И аз много се радвам. Без вас, да си призная, дълго бих останал тука; съвсем не знаех с какво да запластя.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (настрана). Аха, разправяй ги ти на други: не знаел с какво да заплати! (Високо.) Мога ли да се осмеля да запитам: къде и за кои места ще благоволите да пътувате?

ХЛЕСТАКОВ. Отивам в Саратовска губерния, в собственото си село.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (настрана, с иронично изражение на лицето). В Саратовска губерния! А? И не се изчерви! С него човек трябва да бъде нащрек. (Високо.) Добра работа сте благоволили да предприемете. Защото колкото за пътуването, казват, от една страна, има неприятности със забавянето на конете, но от друга пък, е развлечение за ума. Вие нали, така да се каже, повече за собствено удоволствие пътувате?

ХЛЕСТАКОВ. Не, баща ми ме вика; разсърдил се старецът, че досега нищо не съм спечелил от службата в Петербург. Той си мисли, че щом пристигнеш там, ей така - веднага ще ти окачат ордена «Владимир». Не, аз бих го пратил да се поблъска сам из канцелариите.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (настрана). Я го гледай ти какви ги пуска неврели-некипели. Па и баща си чак забърка! (Високо.) И за дълго ли благоволявате да пътувате?

ХЛЕСТАКОВ. Право да ви кажа, не знам. Защото моят баща е упорит и глупав, дъртакът му с дъртак, като дърво. Аз ще му кажа направо: както искате, но аз не мога да живея без Петербург. Защо наистина ще трябва да си погубвам живота със селяците? Сега са други нуждите, душата ми жадува просвета.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (настрана). Добре го засука! Лъже, лъже - и око не му мига! А гледаш го - такъв неугледен, нисичък. Струва ми се, с един нокът ще го смачкам. Но почакай малко, ще си развържеш езика. Ще те накарам аз тебе повечко да разправиш. (Високо.) Справедливо благоволихте да забележите: какво може да се направи в едно затънтено място? Ето, да речем, ние тука: и нощем не спиш, залягаш за отечеството, не жалиш нищо, а

наградата не се знае кога ще дойде. (Оглежда стаята.) Тази стая май е малко влажничка?

ХЛЕСТАКОВ. Отвратителна стая и такива едни дървеници, каквито никъде не съм виждал: като кучета хапят.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ама че работа! Такъв просветен гост и да се измъчва, и от кого? От някакви си негодни дървеници, които не би трябвало и да се раждат на света. Струва ми се, че дори е и тъмно в тази стая?

ХЛЕСТАКОВ. Да, съвсем тъмно. Стопанинът завел ред да не дават свещи. Понякога искам да направя нещо, да почета или дойде ми фантазия да съчиня нещо - не мога: тъмно, тъмно.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Мога ли да се осмеля да ви помоля... но не, не съм достоен.

ХЛЕСТАКОВ. Какво има?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не, не, не съм достоен, не съм достоен.

ХЛЕСТАКОВ. Но какво е то?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Бих дръзнал... В моята къща има една прекрасна стая; за вас, светла, тиха... Но не, чувствавам, че това е преголяма чест... Не се сърдете - ей богу, от душевна простота ви предложих.

ХЛЕСТАКОВ. Напротив, моля ви се, с удоволствие. Много по-приятно ще ми бъде в частна къща, отколкото в тази кръчма.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. А пък аз така ще се радвам! А пък жена ми как ще се зарадва! Такъв ми е характерът: гостоприемен съм от дете; особено ако гостенинът е просветен човек. Да не си помислите, че говоря това, за да ви лаская. Не, нямам този порок, от цялата си душа ви говоря.

ХЛЕСТАКОВ. Покорно благодаря. И аз съм същият - не обичам двуличните хора. Мене много ми харесва вашата откровеност и радушие и да си призная, повече нищо не бих искал, освен да ми се оказва преданост и уважение, уважение и преданост.

ДЕВЕТА КАРТИНА

*Същите и Хотелският слуга, придружен от Осип.
Бобчински поглежда през вратата.*

СЛУГАТА. Благоволили сте да ме повикате.

ХЛЕСТАКОВ. Да; донеси сметката.

СЛУГАТА. Аз одеве ви донесох нова сметка.

ХЛЕСТАКОВ. Отде ще помня аз твоите глупави сметки. Казвай, колко беше?

СЛУГАТА. Вие благоволихте първия ден да поръчате обед, а на другия ден ядохте само съомга и после почнахте всичко на вересия.

ХЛЕСТАКОВ. Глупак, и почнал още да ми ги изрежда. Колко струва всичко?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Но моля ви се, не си правете труд да се безпокоите, той ще почака. (На слугата.) Марш навън, ще ти ги пратят.

ХЛЕСТАКОВ. Всъщност и това е право. (Крие парите.) Слугата излиза. През вратата поглежда Бобчински.

ДЕСЕТА КАРТИНА

Градоначалникът, Хлестаков, Добчински

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ще ви бъде ли приятно сега да разгледате някои заведения в нашия град, като благотворителните и други?

ХЛЕСТАКОВ. А какво има там?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ей така, да видите как вървят работите у нас... какъв е редът...

ХЛЕСТАКОВ. С голямо удоволствие, готов съм.

Бобчински си подава главата през вратата.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Също ако пожелаете, оттам в околийското училище да видите реда, по който се преподават науките у нас.

ХЛЕСТАКОВ. Моля, моля.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. После, ако пожелаете да посетите затвора и полицейските участъци - за да видите при какви условия държим престъпниците.

ХЛЕСТАКОВ. Че защо пък участъците? По-добре да разгледаме

благотворителните заведения.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Както обичате. Как смятате, със своя кола или заедно с мене на кабриолета?

ХЛЕСТАКОВ. Ами по-добре с вас на кабриолета ще дойда.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (на Добчински). Е, Пьотр Иванович, за вас сега няма място.

ДОБЧИНСКИ. Нищо, аз така.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (тихо на Добчински). Слушайте: бягайте, бягайте по-скоро, колкото ви сила държи, да отнесете две бележки, едната в благотворителното заведение на Земяника, а другата на жена ми. (На Хлестаков.) Смя ли да поискам позволение да напиша във ваше присъствие едно редче на жена ми, да се приготви за приемане на почтения гост?

ХЛЕСТАКОВ. Но защо?... А впрочем тук има мастило, само че хартия не зная... Или върху тази сметка?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Тук ще напиша. (Пише и в същото време говори на себе си.) Па ще видим как ще тръгне работата след закуската и тумбестите бутилки! Имаме си ние губернска мадейра, не е хубава на вид, ама и слона може да повали. Само да го разбере какво представлява и доколко трябва да се страхуваме от него.

Написва бележката и я дава на Добчински, който отива към вратата, но в това време вратата се откъртва и подслушващият от другата страна Бобчински полетява заедно с нея на сцената. Всички възкликват. Бобчински става.

ХЛЕСТАКОВ. Какво? Не се ли ударихте някъде?

БОБЧИНСКИ. А, нищо, нищо, без всякакво безпокойство, само върхът на носа ми се понатърти малко. Аз ще изтичам при Християн Иванович, той има такива мушамички, веднага ще ми мине.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (прави на Бобчински укорителен знак; на Хлестаков). Това е нищо. Моля най-покорно. Заповядайте! А на слугата ви ще кажа да пренесе куфара. (На Осип.) Любезни, ти пренеси всичко у дома, у градоначалника, всеки ще ти покаже къде е. Моля най-покорно! (Пропуска напред Хлестаков и тръгва след него, но като се обръща, говори с укор на Бобчински.) А пък

вие не намерихте друго място де да паднете! И се простря като дявол знае какво.

Излиза; след него Бобчински.

Завесата пада

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

Стаята от първо действие

ПЪРВА КАРТИНА

Ана Андреевна и Маря Антоновна стоят на прозореца в същото положение.

АНА АНДРЕЕВНА. На, ето вече цял час чакаме и все ти с твоята глупава превзетост си виновна: облече се най-сетне, ама не! Още трябва да се пипка... Хич да не бях я слушала. Ех, че ме е яд! Като че нарочно жива душа няма! Като че всички са измрели.

МАРЯ АНТОНОВНА. Нищо, мамичко, след две минути всичко ще узнаем. Авдоля трябва вече да се върне. (Заглежда се през прозореца и извиква.) Ах, мамичко, мамичко! Някой иде, ето го в края на улицата.

АНА АНДРЕЕВНА. Де го? В главата ти вечно фантазии. Ах, да, иде. Но кой ще е той? Дребничък... с фрак... кой ще е той? А? Но това е досадно! Кой може да бъде той?

МАРЯ АНТОНОВНА. Това е Добчински, мамичко.

АНА АНДРЕЕВНА. Какъв ти Добчински? Ти все ще си въобразиш нещо такова... Съвсем не е Добчински. (Маха с кърпичка.) Ей, вие, елате тук! По-скоро!

МАРЯ АНТОНОВНА. Наистина, мамичко, Добчински е.

АНА АНДРЕЕВНА. Ей на, само за да се препираш. Казвам ти, че не е Добчински.

МАРЯ АНТОНОВНА. Е, мамичко, е, видите ли, че е Добчински.

АНА АНДРЕЕВНА. Добре де, Добчински е, сега го виждам; защо спориш? (Вика през прозореца.) По-скоро, по-скоро! Много бавно вървите. Какво, где са те? А? Че говорете оттам де, все едно.

Какво, много ли е строг? А? Ами мъжът ми, мъжът ми? (Отделя се малко от прозореца, с досада.) И, че глупак: докато не влезе в стаята, нищо не разправя!

ВТОРА КАРТИНА

Същите и Добчински.

АНА АНДРЕЕВНА. Е, кажете, моля ви се: не ви ли е грях, а? Аз само на вас се надяхах като на порядъчен човек: всички изведнъж излязоха, и вие подир тях! И аз от никого нищичко досега не мога да науча. Не ви ли е срам? Аз ви кръстих и Ваничка, и Лизинка, а вие ето как постъпихте с мене.

ДОБЧИНСКИ. Бога ми, кръстнице, така съм тичал, за да ви засвидетел-ствувам почитта си, че дъх не мога да си поема.

Моите почитания, Маря Антоновна!

МАРЯ АНТОНОВНА. Здравейте, Пьотр Иванович!

АНА АНДРЕЕВНА. Е, какво? Разправяйте де: какво и как е там?

ДОБЧИНСКИ. Антон Антонович ви праща една бележчица.

АНА АНДРЕЕВНА. Ами той какъв е? Генерал ли е?

ДОБЧИНСКИ. Не, не е генерал, ама не пада по-долу от генерал.

Такова едно образование и важни постъпки.

АНА АНДРЕЕВНА. А! Значи, това е същият онзи, за когото писаха на мъжа ми?

ДОБЧИНСКИ. Същият. Това аз пръв го открих заедно с Пьотр Иванович.

АНА АНДРЕЕВНА. Е, разправете: какво, що?

ДОБЧИНСКИ. Да, слава богу, всичко е благополучно. Отначало той като че прие Антон Антонович малко сурово, да-а, сърдеше се и разправяше, че в хотела всичко е лошо и че у вас няма да дойде, и че не иска да лежи заради него в затвора; но после, като разбра невинността на Антон Антонович и като се поразговори по-отблизо с него, веднага си промени мнението и, слава богу, всичко тръгна на добре. Те сега отидоха да разглеждат благотворителните заведения. .. А то, право да ви кажа, Антон Антонович вече мислеше дали не е имало таен донос; и аз се поизплаших малко.

АНА АНДРЕЕВНА. Че вие какво се плашите: нали не сте на служба?

ДОБЧИНСКИ. Ей така, знаете, когато говори големец, чувствуваш страх.

АНА АНДРЕЕВНА. Е, да... но всичко това са глупости. Разправете, какво представлява той? Какъв е, стар ли е, млад ли е?

ДОБЧИНСКИ. Млад, млад човек: около двадесет и три годишен; а говори съвсем като стар: «Моля, казва, ще дойда и там, и там...» (Размахва ръце.) Така, всичко хубаво. «Аз, казва, и да понапиша, и да попрочета нещо обичам, но пречи ми това, че в стаята, казва, е малко тъмно.»

АНА АНДРЕЕВНА. Ами какъв е: brunet или блондин?

ДОБЧИНСКИ. Не, повече кестеняв, и очите му такива живи, като зверчета, така че дори смущават.

АНА АНДРЕЕВНА. Какво ми пише тука в бележката? (Чете.)

«Бързам да те уведомя, миличка, че състоянието ми беше твърде печално, но уповавайки се на милосърдието божие, за две кисели краставички отделно и половин порция хайвер рубла и двадесет и пет копейки...» (Спира.) Нищо не разбирам, какво общо имат тука киселите краставички и хайверът?

ДОБЧИНСКИ. А, Антон Антонович го написаха в бързината си на едно нечисто листче: там някаква сметка беше написана.

АНА АНДРЕЕВНА. А, да, вярно. (Продължава да чете.) «Но уповавайки се на милосърдието божие, надявам се всичко да излезе на добър край. Пригответи по-скоро стая за важния гост, онази, дете е облепена с жълти книжки; за обед не готви нищо допълнително, защото ще хапнем в благотворителното заведение у Артемий Филипович. А вино поръчай повечко: кажи на търговеца Абдулин да прати от най-хубавото; ако не, ще му претършувам цялата изба. Целувайки, миличка, ръчичката ти, оставам твой: Антон Сквозник-Дмухановски...» Ах, боже мой! Но това трябва по-скоро! Ей, кой е там? Мишка!

ДОБЧИНСКИ (тича към вратата и вика). Мишка! Мишка!

Мишка! Мишка влиза.

АНА АНДРЕЕВНА. Слушай, тичай при търговеца Абдулин... чакай да ти дам бележка. (Сяда на масата, пише бележката и в същото време говори.) Тази бележка предай на коларя Сидор, да изтича с нея при търговеца Абдулин и да донесе оттам вино, а пък ти веднага пригответи тази стая за гостенина. Тури там креват,

мивник и прочие.

ДОБЧИНСКИ. Е, Ана Андреевна, аз ще изтичам сега набързо, за да видя как преглежда той там.

АНА АНДРЕЕВНА. Идете, идете, не ви задържам.

ТРЕТА КАРТИНА

Ана Андреевна и Маря Антоновна

АНА АНДРЕЕВНА. Хайде, Машенка, ние сега трябва да се заловим с тоалетите си. Той е столично парче, пази боже, ако почне да ни се присмива нещо. На тебе най-най ще ти прилича да облечеш синята си рокля с бастичките.

МАРЯ АНТОНОВНА. Ах, мамичко, синята! Тя съвсем не ми харесва: и Ляпкина-Тяпкина ходи в синьо, и дъщерята на Земяника също в синьо. Не, по-добре ще си облека шарената.

АНА АНДРЕЕВНА. Шарената!... Наистина приказваш само за да ядосваш. Синята ще ти отива много по-добре, защото аз искам да облека бледожълтата; аз много обичам бледожълтото.

МАРЯ АНТОНОВНА. Ах, мамичко, на вас не ви прилича бледожълтото!

АНА АНДРЕЕВНА. На мене ли не прилича бледожълтото?!

МАРЯ АНТОНОВНА. Не ви прилича, обзалагам се, че не ви прилича: за това трябва очите ви да бъдат съвсем тъмни.

АНА АНДРЕЕВНА. И таз добра! Че моите очи мигар не са тъмни? Съвсем тъмни са. Какви глупости ми приказваш! Как да не са тъмни, когато винаги си врачувам на дама спатия?

МАРЯ АНТОНОВНА. Ах, мамичко! Вие сте повече дама купа.

АНА АНДРЕЕВНА. Глупости, чисти глупости! Никога не съм била дама купа!

Бързо излиза заедно с Маря Антоновна и говори зад сцената.

Току си измисли нещо! Дама купа! Един господ само може да го разбере!

След тяхното излизане се отваря една врата и Мишка изхвърля през нея смет. От друга врата влиза Осип с куфар върху главата си.

ЧЕТВЪРТА КАРТИНА

Мишка и Осип

ОСИП. Къде сега?

МИШКА. Тука, чичо, тука.

ОСИП. Чакай най-напред да си почина. Ах ти, злочест живот! На празен търбух всякакъв товар ти се вижда тежък.

МИШКА. Какво, чичо, кажете: скоро ли ще дойде генералът?

ОСИП. Какъв генерал?

МИШКА. Ами вашият господар.

ОСИП. Господарят ли? Че какъв генерал е той?

МИШКА. Мигар не е генерал?

ОСИП. Генерал е, само че по-друг чешит.

МИШКА. Ама то какво е, повече или по-малко от истински генерал?

ОСИП. Повече.

МИШКА. Я гледай ти! Затова у нас се е вдигнала такава суматоха.

ОСИП. Слушай, момче: ти, както виждам, си пъргав момък, я ни приготви нещо да си похапнем.

МИШКА. Но за вас, чичо, още нищо няма готово. Просто ядене вие няма да ядете, а пък като седне вашият господар да яде, тогава и на вас ще дадат от същата гозба.

ОСИП. Ами от простото какво имате?

МИШКА. Зелена чорба, каша и зелник...

ОСИП. Давай ги, и чорбата, и кашата, и зелника! Нищо, всичко ще ядем. Я да внесем куфара! Какво, там друга врата има ли?

МИШКА. Има.

Двамата внасят куфара в страничната стая.

ПЕТА КАРТИНА

Стражарите отварят двете крила на вратата. Влиза Хлестаков, след него Градоначалникът, после Управителят на благотворителните заведения, Училищният настоятел, Добчински и Бобчински мушамичка на носа. Градоначалникът посочва на стражарите хартишка на пода - те се спускат и я вземат, като се сблъскват в бързината си.

ХЛЕСТАКОВ. Хубави заведения. Мене ми харесва това, дето у вас показват на пътниците всичко в града. В други градове нищо не ми показваха.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. В другите градове, ще се осмеля да ви доложя, градоначалниците и чиновниците се грижат повече за своя, значи, полза. А тука, може да се каже, няма друг помисъл освен този с благочинност и бдителност да се заслужи вниманието на началството.

ХЛЕСТАКОВ. Закуската беше много хубава, аз съвсем преядох. Как, всеки ден ли е така у вас?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Нарочно за такъв приятен гост.

ХЛЕСТАКОВ. Аз обичам да си похапна. Нали за това и живее човек, да къса цветята на удоволствието. Как се казваше тази риба?

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ (като подтичва). Лабардан.

ХЛЕСТАКОВ. Много вкусна. Къде закусихме? В болницата или къде?

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Тъй вярно, в благотворителното заведение.

ХЛЕСТАКОВ. Помня, помня, там имаше кровати. А болните оздравели ли са? Те, струва ми се, не са много.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Десетина души останаха, не повече; а другите всички оздравяха. Там така е наредено, такъв е редът. Откакто аз съм поел началството, може да ви се стори дори невероятно, всички като мухи оздравяват. Болният не успява и да влезе в лазарета и вече е здрав, и не толкова от медикаментите,

колкото от честността и реда.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Хеле пък, ще се осмеля да ви доложа колко главоболна е длъжността на градоначалника! Толкова работи чакат само относно чистотата, кърпежа, поправките... с една дума, и най-умният човек би изпаднал в затруднение, но благодарение на бога всичко върви благополучно. Друг градоначалник, разбира се, би залягал за своя полза; но ще ми повярвате ли, че дори когато легна да спя, все си мисля: «Господи боже мой, как да направя така, че началството да види моята ревност и да бъде доволно...» Дали ще ме награди, или не, това, разбира се, си е негова воля, но поне аз ще бъда със спокойно сърце. Когато всичко в града е наред, улиците пометени, арестантите нахранени, пияници малко... тогава какво повече ми трябва? Честна дума, никакви почести не искам. То, разбира се, е привлекателно, но пред добродетелта всичко е прах и суета.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ (настрана). Ама че се докарва безделникът му! Дал му господ дарба за това!

ХЛЕСТАКОВ. Това е вярно. Самият аз, да си призная, обичам понякога да се задълбочавам: един път в проза, а друг път и стихове изскачат.

БОБЧИНСКИ (на Добчински). Право е, всичко е право, Пьотр Иванович. Такива едни забележки... вижда се, че науки е учил.

ХЛЕСТАКОВ. Кажете, моля ви се: няма ли у вас никакви развлечения, общества, гдето би могло например да се поиграе на карти?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (настрана). Ехе, знаем ние, гълъбчето ми, в чия градина хвърляш камъчета! (Високо.) Боже опази! Тук и помен няма от такива общества. Аз карти никога не съм и вземал в ръце; дори не зная как се играе на карти. Никога не мога да ги гледам равнодушно; и ако, ей така, се случи да видя някой поп или нещо друго, такава погнуса ме обхваща, че просто плюя. Веднъж, кой знае как ми се случи, като забавлявах децата, построих им колибка от карти, та След това цяла нощ ги сънувах, проклетите. По дяволите, как може да се губи толкова скъпоценно време за тях?

ЛУКА ЛУКИЧ (настрана). А от мене, подлецът, вчера на карти

измъкна сто рубли.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Аз по-добре ще употребя това време в полза на държавата.

ХЛЕСТАКОВ. О, не, вие напразно обаче... Всичко зависи от тая страна, от която човек гледа на работата. Ако например спреш тогава, когато трябва да утроиш влога си... е, то се знае... Не, моля ви се, понякога е много увлекателно да се играе.

ШЕСТА КАРТИНА

Същите, Ана Андреевна и Маря Антоновна

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Осмелявам се да ви представя моето семейство: жена ми и дъщеря ми.

ХЛЕСТАКОВ (като се кланя). Колко съм щастлив, госпожо, че имам особеното удоволствие да ви видя.

АНА АНДРЕЕВНА. На нас е още по-приятно да видим такава особа.

ХЛЕСТАКОВ (като се превзема). Моля, госпожо, точно обратното: мене ми е още по-приятно.

АНА АНДРЕЕВНА. Ама как е възможно! Вие благоволихте да кажете това така, само за комплимент. Покорно ви моля да седнете.

ХЛЕСТАКОВ. При вас и прав да се стои, е вече щастие; впрочем, ако пък непременно искате, ще седна. Колко съм щастлив, че най-после седя до вас.

АНА АНДРЕЕВНА. Моля ви се, аз никак не смея да приема, че това е за мене... Аз мисля, че след столицата воаяжът ви се е видял много неприятен.

ХЛЕСТАКОВ. Извънредно неприятен. Привикнал да живееш, comprenez vous, в общество и изведнъж да се намериш на път: мръсни кръчми, мракът на невежеството. Ако, да си призная, не беше този случай, който ме... (поглежда Ана Андреевна и се превзема пред нея) така възнагради за всичко...

АНА АНДРЕЕВНА. Всъщност колко трябва да ви е неприятно.

ХЛЕСТАКОВ. Впрочем, госпожо, в тази минута на мене ми е

много приятно.

АНА АНДРЕЕВНА. Как е възможно, вие ми правите голяма чест. Аз не заслужавам това.

ХЛЕСТАКОВ. Че защо да не заслужавате? Вие, госпожо, заслужавате.

АНА АНДРЕЕВНА. Аз живея на село...

Заедно.

ХЛЕСТАКОВ. Но и селото впрочем си има своите могилки, поточета... Но, разбира се, кой ще го сравнява с Петербург. Ех, Петербург! Какъв живот наистина! Вие може би си мислите, че аз само преписвам; не, началникът на отделението е на приятелска нога с мене. Ще ме потупа ей така по рамото: «Ела, братче, да обядваме!» Аз само за две минути се отбия в департамента, за да кажа: това така, а това така! А там чиновникът за писмата, такъв един плъх, с перото: кръц-кръц... почва да пише. Искане дори да ме направят колежки асесор, но си мисля - защо? И пазачът тича с четка по стълбата след мене: «Моля ви се, Иван Александрович, да ви почистя, казва, общата.» (На градоначалника.) Но защо стоите, господа! Моля, седнете!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Чинът ни е такъв, че можем да постоим.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Ние ще постоим.

ЛУКА ЛУКИЧ. Моля, не се безпокойте!

ХЛЕСТАКОВ. Без чинове. Моля да седнете. (Градоначалникът и другите седат.) Аз не обичам церемониите, напротив, дори се мъча, мъча се да се измъкна незабелязано. Но никак не мога да се скрия, никак не мога! Щом като изляза някъде, и почват да приказват: «Ето, казват, Иван Александрович минава!» А веднъж дори ме взеха за главнокомандуващия: войниците изскочиха из караула и ми отдадоха чест с пушки. След това офицерът, който ми е много добър познат, ми каза: «Е, братко, ние наистина те помислихме за главнокомандуващия.»

АНА АНДРЕЕВНА. Удивително!

ХЛЕСТАКОВ. С всички хубавички актриси се познавам. Зер и аз разни водевилчета... Често виждам литераторите. С Пушкин съм приятел. Често му казвам: «Е, как е, братко Пушкин?» - «Ами добре е, братко, отвърща той, ей тъй някак си...» Голям оригинал.

АНА АНДРЕЕВНА. Значи, вие и пишете? Колко приятно трябва да е това за съчинителя! Вие навярно и в списанията помествате?

ХЛЕСТАКОВ. Да, и в списанията помествам. Моите съчинения впрочем са много: «Сватбата на Фигаро», «Роберт Дяволът», «Норма». Дори и имената им не помня вече. И всичко случайно: аз не исках да пиша, но театралната дирекция ми казва: «Молим ти се, братче, напиши нещо.» Мисля си: «Добре, заповядай, братче!» И още веднага, за една вечер, струва ми се, всичко написах, всички смаях. На мене мислите ми необикновено леко текат. Всичко това, дето е под името барон Брамбеус, Фрегат Надежда и Московски Телеграф... всичко това аз съм го написал.

АНА АНДРЕЕВНА. Значи, вие сте били Брамбеус?

ХЛЕСТАКОВ. Ами, разбира се, аз им поправям статиите на всички. Смирдин ми плаща за това четиридесет хиляди.

АНА АНДРЕЕВНА. Тогава навярно и «Юрий Милославски» е ваше съчинение?

ХЛЕСТАКОВ. Да, то е мое съчинение.

АНА АНДРЕЕВНА. Аз веднага се сетих.

МА РЯ АНТОНОВНА. Ах, маминко, там е писано, че това е съчинение на господин Загоскин.

АНА АНДРЕЕВНА. Ето на: аз си знаех, че дори и за това ще спориш.

ХЛЕСТАКОВ. Ах, да, това е вярно, то е наистина от Загоскин; но има друг «Юрий Милославски», той е именно моят.

АНА АНДРЕЕВНА. Е, аз навярно вашия съм чела. Колко хубаво е написан!

ХЛЕСТАКОВ. Аз, да си призная, от литературата съществувам. Моята къща е първата в Петербург. Така е и позната: къщата на Иван Александрович. (Обръща се към всички.) Бъдете така любезни, господа, ако дойдете в Петербург, моля ви, заповядайте у дома. Зер и аз давам балове.

АНА АНДРЕЕВНА. Представям си с какъв вкус и великолепие се дават там баловете.

ХЛЕСТАКОВ. Дума да не става. На масата например диня, диня за седемстотин рубли. Супата с тенджерата пристигнала с параход направо от Париж. Дигнеш капака - пара, подобна на която не

можеш намери в природата. Аз всеки ден съм по балове. Там и на вист се събираме: министърът на външните работи, френският посланик, английският, немският посланик и аз. И така се умориш от играта, че просто на нищо не прилича. Като изтичаш по стълбата за дома си на четвъртия етаж, кажеш само на слугинята: «На, Маврушка, шинела...» Какво пък ви лъжа, аз просто забравих, че живея на първия етаж. Само стълбата ми струва... А пък любопитно е да надзърнеш в чакалните ми, когато още не съм се събудил: графове и князе се натискат и бръмчат там като пчели, чува се само едно жжж... Понякога и някой министър...

Градоначалникът и другите с уплаха стават от столовете си.

Мене дори на писмата ми пишат «Ваше превъзходителство». Веднъж аз дори департамент управлявах. И странно: директорът заминал, къде заминал - неизвестно. И, то се знае, почнаха да се питат: как, що, кой да му заеме мястото? Мнозина от генералите пожелаваха и се заемаха, но като започнат - не, трудна работа. Изглежда леко на пръв поглед, а като го поразгледаш - просто дявол го знае. После виждат, няма какво да се прави - хайде при мене. И в същата минута по улиците куриери, куриери, куриери... можете да си представите: тридесет и пет хиляди само куриери! Как е положението, питам аз. «Иван Александрович, елате да управлявате департамента!» Аз, да си призная, се смутих малко, излязох по халат; исках да откажа, но си мисля, ще стигне това до царя, пък и служебния списък... «Заповядайте, господа, приемам длъжността, приемам, казвам, така да бъде, казвам, приемам, само че при мене няма мърдане!... Четири очи имам! Аз съм...» И наистина понякога, като минавам през департамента - просто земетресение, всичко се тресе и трепере като лист.

*Градоначалникът и другите треперят от страх.
Хлестаков се разпалва още повече.*

О, аз не обичам да се шегувам. Сплаших ги всичките. От мене се бои и самият държавен съвет. Че какво наистина? Такъв съм аз! Никого не бръсна... Аз казвам на всички: «Сам себе си зная аз,

сам.» Аз съм навред, навред. В двореца ходя всеки ден. Мене още утре веднага ще ме произведат фелдмаршал. (Подхлъзва се и насмалко да плъосне на пода, но чиновниците почтително го придържат.)

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (като приближава и се тресе целият, мъчи се да проговори). А ва-ва-ва... ва...

ХЛЕСТАКОВ (с бърз, отсечен глас). Какво има?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. А ва-ва-ва... ва...

ХЛЕСТАКОВ (със същия глас). Нищо не разбирам, всичко е глупост.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ва-ва-ва... шество, превъзходителство, няма ли да заповядате да си починете?... Ето и стаята, и всичко, каквото трябва.

ХЛЕСТАКОВ. Глупости: да си почина. Добре, готов съм да си почина. Закуската ви, господа, беше добра... Аз съм доволен, аз съм доволен. (Декламира.) Лабардан! Лабардан! (Влиза в страничната стая, след него Градоначалникът.)

СЕДМА КАРТИНА

Същите освен Хлестаков и Градоначалника

БОБЧИНСКИ (на Добчински). Ето, Пьотр Иванович, това е то човек! Ето какво значи човек. В живота си не съм виждал такава важна персона, насмалко щях да умра от страх. Как мислите вие, Пьотр Иванович, какъв ли ще е по чин?

ДОБЧИНСКИ. Аз мисля, че комай ще е генерал.

БОБЧИНСКИ. Аз пък мисля, че генералът не може да му обърне чехлите! А пък ако е генерал, тогава ще да е самият генералисимус. Чухте ли: как притиснал държавния съвет? Хайде да идем по-скоро да разправим на Амос Фьодорович и на Коробкин. Сбогом, Ана Андреевна.

ДОБЧИНСКИ. Сбогом, кръстнице.

Двамата излизат.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ (на Лука Лукич). Просто страшно. А

пък защо, и сам не знаеш. А ние дори не сме и с мундири. Ами какво ли ще е, като се наспи, че като ти метне в Петербург едно донесение? (Излиза замислен заедно с Училищния настоятел, като произнася.) Сбогом, госпожо.

ОСМА КАРТИНА

Ана Андреевна и Маря Антоновна

АНА АНДРЕЕВНА. Ах, колко е приятен!

МАРЯ АНТОНОВНА. Ах! Миличкият!

АНА АНДРЕЕВНА. Каква тънка обноска само! Веднага ще познаеш столичното парче. Маниери и всичко такова... Ах, колко е хубаво! Аз страшно обичам такива млади хора! Просто обезумях. Но и аз му се харесах: забелязах, че все мене поглеждаше.

МАРЯ АНТОНОВНА. Ах, мамичко, той мене гледаше?

АНА АНДРЕЕВНА. Я ое махай със своите глупости! Това е съвсем неуместно.

МАРЯ АНТОНОВНА. Ама това е истина, мамичко!

АНА АНДРЕЕВНА. Ей на! Пази боже! Как може да не се препираш! Не може и това си е. Тебе ли ще гледа той? И защо пък тебе ще гледа ?

МАРЯ АНТОНОВНА. Наистина, мамичко, все ме гледаше. И когато почна да приказва за литература, ме погледна, и после, когато разказваше как е играл на вист с посланиците, и тогава ме погледна.

АНА АНДРЕЕВНА. Ех, може би някакъв си един път, и то от немай-къде, само така. «А, рекъл си е: чакай да я погледна и нея.»

ДЕВЕТА КАРТИНА

Същите и Градоначалникът

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (влиза на пръсти). Шт... шт...

АНА АНДРЕЕВНА. Какво?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не се радвам, че го напоих. Ами ако макар и половината от онова, което приказваше, е истина? (Замисля се.) Но защо пък да не е истина? Човек, като пийне, всичко си издава. Кое то му е на сърцето, то му е и на езика. Разбира се, послъга малко. Но ако не послъжеш, никаква реч не можеш да кажеш. С министрите играе и в двореца ходи... Ето наистина, колкото повече мислиш... дявол го знае, не знаеш какво става в главата ти; просто като че си на някаква камбанария или че искат да те обесят.

АНА АНДРЕЕВНА. А пък аз абсолютно никакъв страх не усетих: аз просто видях в него образования, светския човек с високи обноси, а колкото до чина му, не ми е потрябвал.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ех, вие - жени! Толкова, само тази дума е достатъчна! Всичко за вас е джунджурии! Току ще изтърсите някоя приказка ни в клин, ни в ръкав. Вас ще ви понаранят и само толкова, а с мъжа е свършено. Ти, душо моя, се държа с него така свободно, като с някакъв си Добчински.

АНА АНДРЕЕВНА. Колкото за това, съветвам ви да не се безпокоите. Ние си знаем нещичко... (Поглежда дъщеря си.)

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (на себе си). Ех, и с вас да приказва човек!... Ама че случка наистина! Още не мога да дойда на себе си от страх. (Отваря вратата и говори.) Мишка, повикай стражарите Свистунов и Держиморда: те са наблизно тука някъде зад вратата. (След малко мълчание.) Чудно е наредено всичко на света сега: да беше барем някой ей такъв личен, а то - слабичък, тъничък - как да го познаеш какъв е! Военен да е, все пак се познава, но като облече фракченце - също като муха с подрязани крила. А как се преструваше одеде в хотела. Пръскаше такива алегии и намеци, че, струва ми се, цял живот не бих ги проумял. Но накрая се издаде. И наговори повече, отколкото трябва. Личи си, че е млад човек.

ДЕСЕТА КАРТИНА

Същите и Осип. Всички тичат насреща му, като го викат

с пръсти.

АНА АНДРЕЕВНА. Ела тук, любезни!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Шт!... Какво? Какво? Заспал ли е?

ОСИП. Още не, попротягва се.

АНА АНДРЕЕВНА. Слушай, как те казват тебе?

ОСИП. Осип, госпожо.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (на жена си и дъщеря си). Стига де, стига!

(На Осип.) Ее, какво, приятелю, нахраниха ли те добре?

ОСИП. Нахраниха ме, покорно благодаря; хубаво ме нахраниха.

АНА АНДРЕЕВНА. Ее, какво, я кажи: аз мисля, че много графове и князе дохождат при твоя господар!

ОСИП (настрана). А че какво да приказвам! Щом като сега ме нахраниха добре, значи, после още по-добре ще ме нахранят.

(Високо.) Да, дохождат и графове.

МАРЯ АНТОНОВНА. Осипе, душичке, какъв хубавичък е твоят господар!

АНА АНДРЕЕВНА. Ами кажи ми, моля ти се, Осипе, как той...

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Но престанете вече, моля ви се! С

такивато празни приказки само ми бъркате. Е, как е, приятелю? . . .

АНА АНДРЕЕВНА. Ами какъв чин има твоят господар?

ОСИП. Чин като чин.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ах, боже мой, вие все със своите глупави разпитвания! Не давайте една дума да кажа по работа. Е, какво, приятелю, какъв е твоят господар?... Строг ли е? Обича ли така, да тегли калая, или не?

ОСИП. Да, обича реда. Всичко трябва да му е в изправност.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. А на мене много ми хареса лицето ти!

Приятелю, ти сигурно си добър човек. Е, какво...

АНА АНДРЕЕВНА. Слушай, Осипе, ами господарят ти там с мундир ли ходи?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ама стига де, кречетала такива! Тука важно нещо има. Работата е за живота на човека... (Към Осип.) Е, какво, приятелю, наистина ти много ми харесваш. На път не вреди, знаеш, да си пийнеш една чашка чайчец повечко - сега е студеничко. Та, значи, на ти две рубли за почерпка.

ОСИП (взема парите). Най-покорно ви благодаря, господине. Господ да ви дава здраве и живот! На беден човек помогнахте. ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Добре, добре, и на мене ми е драго. Е, какво, приятелю...

АНА АНДРЕЕВНА. Слушай, Осипе, какви очи най-много се харесват на твоя господар?

МАРЯ АНТОНОВНА. Осипе, душичке! Какво миличко носленце има твоят господар!...

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Но чакайте де, позволете ми!... (На Осип.) А, виж, приятелю, я ми кажи ти: на какво повече обръща внимание господарят ти, тоест какво му харесва повече при пътуването?

ОСИП. Обича той различно, кое както дойде. Най-много обича да го посрещнат добре, гощаването да бъде добро.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Добро ли?

ОСИП. Да, добро - ето, макар че аз съм крепостен човек, но той винаги гледа и на мене да ми е добре. Бога ми! Някой път се отбием някъде: «Какво, Осипе, добре ли те гостиха?» - «Лошо, ваше високоблагородие!» - «Е, казва, Осипе, този не е добър стопанин. Ти, казва, ми напомни, като се завърнем.» «А, мисля си аз, (маха с ръка) господ да го съди! Аз съм прост човек.»

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Добре, добре, и право е това, дето казваш. Одеве ти дадох за чай, сега пък на ти и за кравайчета.

ОСИП. За какво ми давате, ваше високоблагородие? (Крие парите.) Добре, ще пийна за ваше здраве.

АНА АНДРЕЕВНА. Ела тука, Осипе, при мене; и аз ще ти дам.

МАРЯ АНТОНОВНА. Осипе, миличък, целуни твоя господар! От другата стая се чува тиха кашлица на Хлестаков.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Шт! (Повдига се на пръсти; целият разговор става полугласно.) Пази боже от вашия шум! Махнете се! Стига вече...

АНА АНДРЕЕВНА. Хайде, Машенка! Ще ти кажа какво забелязах у гостенина, нещо, което само двете можем да си го кажем.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. О, и ще се наприказват там! Послушай ги малко и ушите ще си запушиш! (Обръща се към Осип.) Е,

приятелю...

ЕДИНАДЕСЕТА КАРТИНА

Същите, Держиморда и Свистунов

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Шт! Ама че мечки недодялани - блъскат с тези ботуши! Така се втурват, сякаш петстотин оки стоварват от някоя талига! Къде ви носи дяволът?

ДЕРЖИМОРДА Изпълнявах заповед. ..

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Шт! (Запушва му устата.) Я как гракна враната му недна! (Имитира го.) Изпълнявах заповед! Реве като из бъчва! (На Осип.) Хайде, приятелю, ти иди там, приготвай, каквото е нужно за господаря ти. Всичко, каквото има в къщи, искай.

Осип излиза.

А вие да стоите на входната врата и да не мърдате! И никакъв външен човек да не пускате, особено търговците! Ако пуснете само един от тях, мислете му ... Щом видите, че иде някой със заявление, пък макар и да не е със заявление, но да прилича на човек, който иска да подаде заявление против мене, право за врата и блъскайте! Ей така! Хубавичко! (Показва с крак.) Чувате ли? Шт!... Шт!... (Излича на пръсти след стражарите.)

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

Същата стая в къщата на Градоначалника.

ПЪРВА КАРТИНА

Влизат предпазливо, почти на пръсти: Амос Фьодорович, Артемий Филипович, Пощенският началник Лука Лукич, Добчински и Бобчински в пълно парадно облекло и с мундири. Цялата сцена става полугласно.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ (строява всички в полукръг). За бога, господа, по-скоро в кръг и повече ред! Пази боже: и в двореца ходи, и държавния съвет хока! Стройте се по войнишки, непременно по войнишки! Вие, Пьотр Иванович, минете от тази страна, а вие, Пьотр Иванович, застанете ей тука.

Двамата Пьотр Ивановичовци прибъгват на пръсти.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Както желаете, Амос Фьодорович, но трябва да предприемем нещичко.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Какво именно?

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Ами то се знае какво.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Да му пъхнем нещо?

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. А че да му пъхнем.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Опасно е, дявол да го вземе! Ще се развика: държавен човек. Ако може във вид на подарък от страна на дворян-ството уж за някакъв паметник?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Или пък: «Ето пристигнали един вид пари по пощата, а не се знае чии са.»

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Гледайте той да ви не прати по пощата някъде по-далечко. Слушайте: тези работи не така се вършат в благоустроена държава. Защо сме се събрали тука цял ескадрон? Трябва да му се представим един по един, между четири очи, и тогава... както си му е редът там - така че и ушите ти да не чуят. Ето как става в благоустроено общество. Сега вие, Амос Фьодорович, почнете пръв.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Но по-добре вие, във вашето заведение

високият посетител вкуси хляб.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Тогава по-добре Лука Лукич, като просветител на младежта .

ЛУКА ЛУКИЧ. Не мога, не мога, господа. Аз, да си призная, така съм възпитан, че заговори ли с мене някой с един чин по-горе, просто онемявам и езикът ми сякаш затъва в кал. Не, господа, освободете ме наистина, освободете ме!

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Че то, Амос Фьодорович, освен вас няма кой. Всяка ваша дума излита като Цицерон из устата ви.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Какво приказвате! Какво приказвате: Цицерон! Гледай какво измислил. Че понякога се увличам, като говоря за кучета или за хрътки...

ВСИЧКИ (в един глас). Не, вие не само за кучетата, вие и за стълпотворението... Не, Амос Фьодорович, не ни оставяйте, бъдете наш баща!... Не, Амос Фьодорович!

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Оставете ме, господа!

В това време се чуват стъпки и кашляне в стаята на Хлестаков. Всички хукват в надпревара към вратата, блъскат се и се мъчат да излязат, при което се притискат един Друг. Чуват се полугласни възклицания.

ГЛАСЪТ НА БОБЧИНСКИ. Ой, Пьотр Иванович, Пьотр Иванович! Настъпихте ме!

ГЛАСЪТ НА ЗЕМЛЯНИКА. Не ме натискайте, господа, изкарайте ми душата, съвсем ме смачкайте!

Дочуват се няколко възклицания: «Ай, Ай!», най-после всички се изтласкват навън и стаята остава празна.

ВТОРА КАРТИНА

ХЛЕСТАКОВ (сам, влиза със сънливи очи). Струва ми се, хубавичко си поспах. Отде насъбраха такива дюшечи и юргани? Дори съм се изпотил. Изглежда, че вчера са ми турили нещо при закуската: в главата ми и досега барабани. Тук, както виждам, може приятно да се прекара времето. Аз обичам хубавия прием и

да си призная, по ми харесва, когато ми угаждат от чисто сърце, не от интерес. А пък дъщерята на градоначалника съвсем не е лоша, пък и майката е такава, че още би могло... Не, не зная, но наистина ми харесва такъв живот.

ТРЕТА КАРТИНА

Хлестаков и Амос Фьодорович

АМОС ФЬОДОРОВИЧ (влиза и се спира, на себе си). Боже! Боже! Изведи ме благополучно; ето че коленете ми се подгъват. (Високо, като се изпъва и държи шпагата си с ръка.) Имам чест да ви се представя: съдията в тукашния околийски съд, колежки асесор Ляпкин-Тяпкин.

ХЛЕСТАКОВ. Моля, седнете. Значи, вие сте тук съдията?

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. От 816-а бях избран за три години по волята на дворянството и продължавам службата досега.

ХЛЕСТАКОВ. Износно ли е обаче да бъдеш съдия?

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. За три тригодишнини съм представен за ордена «Владимир» 4-а степен с одобрение от страна на началството. (Настрана.) Парите са в шепата ми, но шепата цяла гори.

ХЛЕСТАКОВ. Мене ми харесва «Владимир». Виж «Ана» 3-а степен не толкова.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ (показва малко напред стиснатата си шепа. Настрана). Господи боже, не знам де се намирам. Сякаш седя върху жарава.

ХЛЕСТАКОВ. Какво е това в ръката ви?

АМОС ФЬОДОРОВИЧ (забърква се и изтървава банкнотите на пода). А, нищо.

ХЛЕСТАКОВ. Как нищо? Виждам, пари паднаха.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ (цял разтреперан). А, съвсем не!

(Настрана.) О, боже, отидох си под съд! И талигата докараха да ме вземат.

ХЛЕСТАКОВ (вдига парите). Да, това са пари.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ (настрана). Всичко е свършено: загинах,

загинах.

ХЛЕСТАКОВ. Знаете ли какво, дайте ми ги назаем... АМОС ФЬОДОРОВИЧ (бързо). Защо не, защо не... с голямо удоволствие. (Настрана.) Хайде по-смело, по-смело! Помогни ми, пресвета Богородице!

ХЛЕСТАКОВ. Аз, знаете, по пътя се охарчих: това-онова... Впрочем от село веднага ще ви ги пратя.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Моля ви се! Как може! И без това то е такава чест... Разбира се, със слабите си сили, със залягане и усърдие към началството... ще се постарая да заслужи... (Надига се от стола и застава мирно.) Не смея да ви безпокоя повече с присъствието си. Няма ли да има някакво нареждане?

ХЛЕСТАКОВ. Какво нареждане?

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Искам да кажа, няма ли да дадете някакво нареждане за тукашния околийски съд?

ХЛЕСТАКОВ. Че защо? Сега нямам никаква нужда от него; не, нищо. Покорно благодаря.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ (кланя се и излиза, настрана). Е, превзехме крепостта!

ХЛЕСТАКОВ (след излизането му). Съдията е добър човек!

ЧЕТВЪРТА КАРТИНА

Хлестаков и Пощенският началник, който влиза изпънат с мундир, като придържа шпагата си.

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Имам чест да ви се представя: началник на пощата, надзорен съветник Шпекин.

ХЛЕСТАКОВ. А, заповядайте. Много обичам приятно общество. Седнете. Нали постоянно тука живеете?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Тъй вярно.

ХЛЕСТАКОВ. Мене ми харесва тукашното градче. Разбира се, не е така многолюдно, но какво от това! Най-после не е столица.

Нали това не е столица?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Съвсем вярно.

ХЛЕСТАКОВ. Зер само в столицата има бонтон и няма

провинциални гъски. Как мислите вие, не е ли така?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Тъй вярно. (Настрана.) Но той никак не е горд; за всичко разпитва.

ХЛЕСТАКОВ. Обаче кажете си, нали и в малкия град може да се преживее щастливо?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Тъй вярно.

ХЛЕСТАКОВ. Какво е нужно според мене? Нужно е само да те уважават, да те обичат искрено – нали?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Съвсем вярно.

ХЛЕСТАКОВ. Да си призная, аз се радвам, че сте на едно мнение с мене. Ще ме нарекат, разбира се, странен, но на - такъв ми е характерът. (Като го гледа в очите, говори на себе си.) Я да поискам от този пощенски началник заем! (Високо.) Какво странно нещо ми се случи: по пътя съвсем се охарчих. Не можете ли да ми дадете триста рубли назаем?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Защо не? Ще го смятам за най-голямо щастие. Ето, заповядайте. Готов съм от душа да служа.

ХЛЕСТАКОВ. Много благодаря. Аз, да си призная, ужасно мразя да се притеснявам, когато пътувам - пък и защо? Не е ли така?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Тъй вярно. (Става, изпъва се и придържа шпагата си.) Не смея повече да ви безпокоя с присъствието си... Няма ли да има някакви бележки по пощенското управление?

ХЛЕСТАКОВ. Няма нищо.

Пощенският началник се кланя и излиза.

ХЛЕСТАКОВ (като запушва цигара). И пощенският началник ми се струва много добър човек. Във всеки случай услужлив е; аз обичам такива хора.

ПЕТА КАРТИНА

Хлестаков и Лука Лукич, когато почти блъскат през вратата. Зад него се чува почти висок глас: «Какво се плашиш?»

ЛУКА ЛУКИЧ (изпъва се разтреперан и придържа шпагата си). Имам чест да ви се представя: училищен надзирател, титулярен съветник Хлопов.

ХЛЕСТАКОВ. А, заповядайте. Седнете, седнете. Не желаете ли една пура? (Подава му пура.)

ЛУКА ЛУКИЧ (на себе си, нерешително). А сега де! Виж, това никак не предполагам. Да взема или да не взема?

ХЛЕСТАКОВ. Вземете, вземете; това е хубава пура. Разбира се, не е като ония в Петербург. Там, драги, аз съм пушил пурички по 25 рубли стоте, просто пръстите да си оближеш, след като я изпушиш. Ето ви огън, запушете. (Подава му свещта.)

Лука Лукич се опитва да запали и целият трепере.

ХЛЕСТАКОВ. Но не от този край!

ЛУКА ЛУКИЧ (от страх изгървава пурата, плюе в като махва с ръка, на себе си). Дявол да го вземе! Погуби ме проклетият страх!

ХЛЕСТАКОВ. Вие, както виждам, не обичате пурите. Аз пък, да си призная: това е моята слабост. Виж, и относно женския пол никак не мога да бъда равнодушен. Ами вие? Кои ви се харесват повече – брюнетките или блондинките?

Лука Лукич изпада в пълно недоумение и не знае какво да каже.

ХЛЕСТАКОВ. Ама кажете си искрено: брюнетките или блондинките?

ЛУКА ЛУКИЧ. Не смея да знам.

ХЛЕСТАКОВ. Не, не, недейте шикалки? Аз искам непременно да узная вашия вкус.

ЛУКА ЛУКИЧ. Осмелявам се да доложам... (Настрана.) Тю, и самият аз не знам какво говоря.

ХЛЕСТАКОВ. А! А! Не искате да кажете. Сигурно някоя брюнетка ви е позавъртяла ума. Признайте си, нали?

Лука Лукич мълчи.

ХЛЕСТАКОВ. А! А! Изчервихте се! Видите ли! Видите ли! Защо не казвате?

ЛУКА ЛУКИЧ. Уплаших се, ваше бла... преос... сият...

(Настрана.) Погуби ме проклетият език, погуби ме!

ХЛЕСТАКОВ. Уплашихте ли се? В моите очи наистина има нещо такова, което внушава страх. Аз поне знам, че нито една жена не може да им устои, не е ли така?

ЛУКА ЛУКИЧ. Тъй вярно.

ХЛЕСТАКОВ. А с мене се случи много странно нещо - по пътя съвсем се охарчих. Не можете ли да ми дадете триста рубли назаем?

ЛУКА ЛУКИЧ (хваща се за джобовете, на себе си). Виж ти беля, ами ако няма! Има! Има! (Изважда и му подава разтреперан банкнотите.)

ХЛЕСТАКОВ. Покорно благодаря.

ЛУКА ЛУКИЧ (изпъва се и придържа шпагата си). Не смея да ви безпокоя повече с присъствието си.

ХЛЕСТАКОВ. Сбогом.

ЛУКА ЛУКИЧ (излиза навън почти бежешком и говори настрана). Е, слава богу, дано не надникне в класните стаи.

ШЕСТА КАРТИНА

Хлестаков и Артемий Филипович, който се изопва и придържа шпагата си.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Имам чест да ви се представя: управител на благотворителните заведения, надворен съветник Земляника.

ХЛЕСТАКОВ. Здравейте, покорно ви моля да седнете.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Имах честта да ви придружавам и лично да ви приема в поверените ми благотворителни заведения.

ХЛЕСТАКОВ. А, да! Помня. Вие много добре ме нагостихте.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Ще се старая в служба на отечеството.

ХЛЕСТАКОВ. Да си призная, това е моя слабост: обичам добрата кухня. Кажете, моля, защо ми се струва, че вчера като че ли бяхте малко по-нисък на бой, така ли е?

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Твърде е възможно. (Като помълчава.)

Мога да кажа, че не жалия нищо и ревностно изпълнявам службата си. (Премества се по-близо със стола си и говори полугласно.) А пък тукашният пощенски началник съвсем нищо не върши: всичките му работи са изпозанемарени, пратките се задържат... благоволетe сам нарочно да разследватe. И съдията също, който току-що беше тука, преди да дойда аз, само ходи за зайци, в канцелариите си държи кучета и поведението му, да ви кажа ли - разбира се, за полза на отечеството, аз съм длъжен да сторя това, макар че той ми е роднина и приятел, - поведението му е крайно осъдително. Тука има един помешчик Добчински, когото вие благоволихте да видите, та щом този Добчински излезе някъде от дома си, оня веднага отива при жена му, готов съм да се закълна... и погледнете нарочно децата му: нито едно от тях не прилича на Добчински, но всичките, дори и мъничкото му момиченце, кожата са одрали на съдията.

ХЛЕСТАКОВ. Гледай го ти! Просто да не поцърваш.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Ето и училищния настоятел... Аз не знам как е могло началството да му повери такава длъжност. Той е по-лош от якобинец и такива неблагонадеждни правила внушава на младежта, че дори не е за казване. Няма ли да заповядате, аз всичко това ще го изложa по-добре на книга.

ХЛЕСТАКОВ. Добре, нека бъде на книга. Много приятно ще ми бъде. Аз, знаете, обичам ей така, когато ми е скучно, да прочета нещо забавно... Как е фамилното ви име? Аз все забравям,

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Земляника.

ХЛЕСТАКОВ. А, да! Земляника. Какво, кажете, моля ви се, имате ли си дечица?

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Как не. Таман пет; двете вече големи.

ХЛЕСТАКОВ. Я гледай! Големи! Ами как са, как те такава?... .

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Тоест вие благоволявате да питате как се казват?

ХЛЕСТАКОВ. Да, как се казват?

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Николай, Иван, Елисавета, Маря и Перепетуя.

ХЛЕСТАКОВ. Това е добре.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Не смея да ви безпокоя с

присъствието си, а ви отнемам времето, определено за свещени задължения... (Кланя се, за да си тръгне.)

ХЛЕСТАКОВ (като го изпровожда). Не, нищо. Всичко това, дето го казахте, е много смешно. Заповядайте и друг път... Аз много обичам това... (Връща се и като отваря вратата, вика подире му.) Ей вие! Как ви казват? Аз все забравям! Как ви е името и презимето?

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Артемий Филипович.

ХЛЕСТАКОВ. Моля ви се, Артемий Филипович, с мене се случи странно нещо: из пътя съвсем се охарчих. Имате ли в себе си пари, да ми заемете – около четиристотин рубли?

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Имам.

ХЛЕСТАКОВ. Я вижте как хубаво стана. Покорно благодаря.

СЕДМА КАРТИНА

Хлестаков, Бобчински и Добчински.

БОБЧИНСКИ. Имам чест да ви се представя: жител на тукашния град, Пьотр Иванов син, Бобчински.

ДОБЧИНСКИ. Помешчик, Пьотр Иванов син, Добчински.

ХЛЕСТАКОВ. Аха, аз ви виждах вече. Вие, струва ми се, тогава паднахте; какво, как е носът ви?

БОБЧИНСКИ. Слава богу! Не се безпокойте: заздравя, сега съвсем заздравя.

ХЛЕСТАКОВ. Добре, че е заздравял. Радвам се... (Изведнъж и отсечено.) Пари имате ли?

БОБЧИНСКИ. Пари ли? Как пари?

ХЛЕСТАКОВ. Да ми заемете хиляда рубли.

БОБЧИНСКИ. Такава сума, бога ми, нямам. Вие, Пьотр Иванович, имате ли?

ДОБЧИНСКИ. У себе си нямам, защото моите пари, ако благоволите да знаете, са вложени в спестовната каса.

ХЛЕСТАКОВ. Да, но ако нямате хиляда, поне сто рубли.

БОБЧИНСКИ (търси из джобовете си). Вие, Пьотр Иванович, нямате ли сто рубли? Аз имам всичко четиридесет рубли на

банкноти.

ДОБЧИНСКИ (гледа портфейла си). Двадесет и пет рубли всичко.

БОБЧИНСКИ. Но потърсете по-добре, Пьотр Иванович! Аз зная, вие имате там отдясно, в джеба си де, дупка, та в дупката де, може някак си да са паднали.

ДОБЧИНСКИ. Няма наистина, и в дупката няма.

ХЛЕСТАКОВ. Е, нищо де. Аз само така. Хубаво, нека бъдат шестдесет и пет рубли. Все едно. (Взема парите.)

ДОБЧИНСКИ. Осмелявам се да ви помоля относно едно много тънко обстоятелство.

ХЛЕСТАКОВ. Какво е то?

ДОБЧИНСКИ. Работата, знаете, е много деликатна: най-големият ми син, ако благоволите да знаете, съм го родил преди брака.

ХЛЕСТАКОВ. Така ли?

ДОБЧИНСКИ. Тоест то така само се казва, а пък аз съм го родил съвсем като в брака и всичко това, както му е редът, съм оформил със законните връзки на съпружеството. Та аз, ако благоволите да знаете, искам да бъде той сега вече съвсем, тоест законен мой син, значи, и да се нарича така, както и аз: Добчински.

ХЛЕСТАКОВ. Добре, нека се нарича! Това може.

ДОБЧИНСКИ. Аз хич и не бих ви безпокоил, но жал ми е за способностите му. Такова едно дете, знаете... големи надежди дава: ще ви разправи наизуст разни стихове и попадне ли му ножче, веднага ще направи малки колца тъй майсторски, като фокусник, знаете. Ето и Пьотр Иванович знае.. .

БОБЧИНСКИ. Да, големи способности има.

ХЛЕСТАКОВ. Добре, добре: аз ще се потрудя за това, ще говоря... надявам се... всичко това ще бъде направено, да, да.

(Обръща се към Бобчински.) Нямате ли и вие да ми кажете нещо?

БОБЧИНСКИ. Как не, имам една коленопреклонна молба.

ХЛЕСТАКОВ. Каква именно, за какво?

БОБЧИНСКИ. Моля ви най-покорно, като пристигнете в Петербург, кажете на всичките там разни големци: сенатори и адмирали, че ето, значи, ваше сиятелство или превъзходителство, в еди-кой си град живее Пьотр Иванович Бобчински. Така и кажете: живее Пьотр Иванович Бобчински.

ХЛЕСТАКОВ. Много добре.

БОБЧИНСКИ. А пък ако някак ви се случи и на царя, тогава и на царя кажете, че ето на, значи, ваше императорско величество, в еди-кой си град живее Пьотр Иванович Бобчински.

ХЛЕСТАКОВ. Много добре.

ДОБЧИНСКИ. Извинете, че така ви затруднихме с присъствието си.

БОБЧИНСКИ. Извинете, че така ви затруднихме с присъствието си.

ХЛЕСТАКОВ. Нищо, нищо. Много ми е приятно. (Изпраща ги.)

ОСМА КАРТИНА

Хлестаков сам

ХЛЕСТАКОВ. Тук има много чиновници. Струва ми се обаче, че те ме вземат за държавен човек. Наистина аз вчера им хвърлих прах в очите. Ама че глупци! Чакай да напиша за всичко това на Тряпичкин в Петербург. Той пописва статийки, нека ги понадяла хубавичко. Ей, Осипе, дай ми хартия и мастило!

Осип поглежда през вратата и казва: «Ей сега.»

А пък на Тряпичкин само да му падне някой на езика - спасявай се: собствения си баща няма да пожали заради хубавата дума, а и парите обича. Впрочем тези чиновници са добри хора: това от тяхна страна е хубава черта, дето ми дадоха назаем. Я да видим колко пари имам. От съдията триста. От пощенския началник триста, шестстотин, седемстотин, осемстотин - каква мазна банкнота!... - осемстотин, деветстотин... Охо! Хиляда надминали. Хайде сега, капитане, хайде сега да ми паднеш. Че да видим кой кого!

ДЕВЕТА КАРТИНА

Хлестаков и Осип с мастило и хартия.

ХЛЕСТАКОВ. Е, видиш ли, глупако, как ме гощават и приемат!
(Почва да пише.)

ОСИП. Да, слава богу! Само че знаете ли какво, Иван Александрович?

ХЛЕСТАКОВ. Какво?!

ОСИП. Заминавайте оттука. Ей богу, време е вече.

ХЛЕСТАКОВ (пише). Глупости! Защо?

ОСИП. Ей така. Оставете ги! Повеселихте се два дена - стига ви толкова. Какво ще се бавите повече. Плюйте на тях! Нищо не се знае: току-виж, че налетял някой друг. Бога ми, Иван Александрович! А славни коне има тука: така ще ни понесат, че...

ХЛЕСТАКОВ (пише). Не. Иска ми се да си поживея още тука.

Хайде утре.

ОСИП. Ама защо утре! Бога ми, да заминаваме, Иван Александрович. Макар че голяма чест ви правят, все пак, знаете, по-добре е да си заминем още сега: не видите ли, че ви вземат за някой друг. Пък и баща ви ще се сърди, задето се забавихме толкова... Наистина, така славно ще поле-тим! И добри коне ще ни дадат оттука.

ХЛЕСТАКОВ (пише). Добре де. Само че по-напред отнеси това и вземи открития лист. Па гледай конете да бъдат добри! На коларите кажи, че ще им давам по една рубла; само да летят като правителствени куриери и песни да пеят!... (Продължава да пише.) Представям си, Тряпичкин ще си умре от смях.

ОСИП. Ще го пратя, господарю, с някой от тукашните слуги, пък аз по-добре да събирам багажа, да не губим напразно време.

ХЛЕСТАКОВ. А (пише). Добре. Само че донеси свещ.

ОСИП (излиза и говори зад сцената). Ей, байно, я слушай! Ще отнесеш едно писмо на пощата и кажи на пощенския началник да го приеме без пари, после кажи веднага да пратят на господаря най-хубавата тройка, куриерска, а пътни, кажи, господарят не плаща, пътните, кажи, са държавни. Само че по-бързо, че инак господарят ще се сърди. Стой, писмото още не е готово.

ХЛЕСТАКОВ (продължава да пише). Интересно е къде живее сега - на Пощенска или на Горохова? Нали и той обича да мени често квартирите и да не доплаща. Ще му пиша наслуки до

Пощенска. (Сгъва и надписва.)

Осип донася свещ. Хлестаков запечатва писмото. В това време се чува гласът на Держиморда: «Къде напираш, брада такава? Казват ти, че е заповядано никого да не пускаме.»

ХЛЕСТАКОВ (дава писмото на Осип). На, отнеси го.

ГЛАСОВЕТЕ НА ТЪРГОВЦИТЕ.. Пуснете ни, драги! Вие не можете да не ни пуснете. По работа сме дошли.

ГЛАСЪТ НА ДЕРЖИМОРДА. Хайде, марш оттука! Хайде! Не приема, спи. Шумът се увеличава.

ХЛЕСТАКОВ. Какво има там, Осипе? Я виж какъв е този шум.

ОСИП (гледа от прозореца). Търговци някакви искат да влязат, ама не ги пуска стражарят. Размахват прошения: сигурно вас искат да видят.

ХЛЕСТАКОВ (отива до прозореца). Какво има, любезни?

ГЛАСОВЕТЕ НА ТЪРГОВЦИТЕ.. При твоя милост идем.

Заповядайте, господарю, да приемете молбите ни.

ХЛЕСТАКОВ. Пуснете ги, пуснете! Нека влязат! Осипе, кажи им: нека влязат.

Осип излиза.

ХЛЕСТАКОВ (поема през прозореца заявления, разгръща едно от тях и чете). «До Негова Високоблагородна Светлост Господин финансовия от търговеца Абдулин...» Дявол знае какво е това: и чин такъв не съществува!

ДЕСЕТА КАРТИНА

Хлестаков и търговците с дамаджани с ракия и буци захар.

ХЛЕСТАКОВ. Какво има, любезни?

ТЪРГОВЦИТЕ.. Покланяме се доземи на ваша милост.

ХЛЕСТАКОВ. Но какво обичате?

ТЪРГОВЦИТЕ.. Не ни погубвай, господарю! Тегло теглим съвсем

без причина.

ХЛЕСТАКОВ. От кого?

ЕДИН ОТ ТЪРГОВЦИТЕ.. От тукашния градоначалник. Такъв градоначалник, господарю, никъде не е имало. Такива пакости прави, че не може да се опишат. С войнишкото квартируване съвсем ни съсипа. Иде му на човек възето да си нахлузи. Не постъпва, както му е редът. Хванете за брадата, каже ти: «Ах ти, татарино!» Бога ми! Па да речеш, че с нещо не сме го уважили; а ние винаги изпълняваме наредбите: каквото се следва за дрехи на съпругата и дъщеря му - не сме против това. Ама - не, та не, всичко това малко му се вижда. Пази боже! Дойде в дюкяна и каквото зърне, всичко влачи. Ще види парче сукно и рече: «Ей, миличък, това сукненце е хубаво: я го занеси у нас.» Какво ще правиш, носиш, а парчето без малко, та петдесет аршина.

ХЛЕСТАКОВ. Нима? Я гледай ти какъв мошеник!

ТЪРГОВЦИТЕ. Ей богу! Такъв градоначалник не е имало, ни ще има. Щом го видиш отдалеч, всичко изпокриваш в дюкяна. И то да речеш, че някакви деликатности, всякакъв боклук прибира: сушени сливи, дето по седем години лежат в качето, та и слугата няма да ги яде, той и там ще загребе с шепата. Именният му ден е на Св. Антон. Занесеш му всичко и мислиш си, че няма вече какво повече, от нищо не се нуждае. Не, още давай, казва, че и на св. Онуфрий му е имен ден. Какво ще правиш, и на Св. Онуфрий носиш.

ХЛЕСТАКОВ. Та това е просто разбойник.

ТЪРГОВЦИТЕ. Така си е! А опитай се да му отвърнеш, ще ти прати в къщи цял полк на квартира. Ако ли не това, ще заповяда да затворят вратата. «Аз тебе, казва, няма, казва, да те подлагам на телесно наказание или мъки да те мъча - това, казва, е забранено от законите, но ти, мой любезни, ситно ще ми поиграеш.»

ХЛЕСТАКОВ. Ама че мошеник! Че само за това заслужава да го пратиш в Сибир.

ТЪРГОВЦИТЕ. Където и да го изпрати твоя милост, все добре ще бъде, само, значи, да е по-далечко от нас. Не пренебрегвай, татко наш, хляба и солта ни. Поднасяме ти захарчица и дамаджани с

ракийка.

ХЛЕСТАКОВ. Не, оставете се от това: аз не вземам никакъв рушвет. Виж, ако бихте ми предложили например триста-четиристотин рубли назаем, то е съвсем друга работа: заем мога да взема.

ТЪРГОВЦИТЕ. Заповядай, татко наш! (Вадят пари.) Па защо триста, по-добре петстотин вземи, само помогни.

ХЛЕСТАКОВ. Моля, за заем - не възразявам, ще взема.

ТЪРГОВЦИТЕ (поднасят му на сребърен поднос пари). Молим ви, вземете барем и подносчето.

ХЛЕСТАКОВ. Добре, може и подносчето.

ТЪРГОВЦИТЕ (като се кланят). Вземете наведнъж барем и захарчицата.

ХЛЕСТАКОВ. О, не: аз никакъв рушвет...

ОСИП. Ваше високоблагородие! Защо не вземете? Вземете. На път всичко влиза в работа. Давай тука и захарта, и торбата! Давай всичко! Всичко ще потрябва. Какво е това? Въженце ли? Давай и въженцето! И въженцето из пътя ще потрябва: я бричката се счупи, я нещо друго може да се върже.

ТЪРГОВЦИТЕ. Та смилете се, ваше сиятелство. Ако и вие, значи, не помогнете на нашата молба, тогава вече не знаем какво да правим. Просто да си нахлузваме примката на врата.

ХЛЕСТАКОВ. Непременно, непременно. Ще се потрудя.

Търговците си отиват. Чува се женски глас: «Не, ти не можеш да ме спреш! Аз ще се оплача от тебе на самия него. Я не блъскай така силно!»

ХЛЕСТАКОВ. Кой е там? (Отива до прозореца.) Какво има, стринке?

ГЛАСОВЕ НА ДВЕ ЖЕНИ. Твоята милост молим, бащице!

Заповядай, господарю, да ни пуснат.

ХЛЕСТАКОВ (от прозореца) Пуснете я.

ЕДИНАДЕСЕТА КАРТИНА

Хлестаков, жената на железаря и подофицерката.

ЖЕНАТА НА ЖЕЛЕЗАРЯ (кланя се ниско). Милост моля...

ПОДОФИЦЕРКАТА. Милост моля...

ХЛЕСТАКОВ. Но кои жени сте вие?

ПОДОФИЦЕРКАТА. Подофицερска жена, Иванова.

ЖЕНАТА НА ЖЕЛЕЗАРЯ. Жената на железаря, тукашна еснафка - Февроня Петровна Пошльопкина, баща ми...

ХЛЕСТАКОВ. Чакай, да говори по-напред едната. Ти какво искаш?

ЖЕНАТА НА ЖЕЛЕЗАРЯ. Милост искам: от градоначалника се оплаквам. Дано даде господ добро да не види! Нито децата му, нито той, поразникът, нито вуйчовците му, нито лелите му в нищо да не прокопсат дано!

ХЛЕСТАКОВ. Но какво има?

ЖЕНАТА НА ЖЕЛЕЗАРЯ. Нареди да вземат мъжа ми войник, а пък не се падаше наш ред, проклетникът му с проклетник! Па и по закона не може - той е женен.

ХЛЕСТАКОВ. Че как е можал да направи това нещо?

ЖЕНАТА НА ЖЕЛЕЗАРЯ. Направи го, проклетникът, направи го, бог да го убие и на този, и на онзи свят! Дано, ако има леля, и леля му добро да не види, и баща му, ако е жив, и той, вагабонтинът, да пукне или да се задави навеки, проклетникът му с проклетник! Редът беше да вземат сина на шивача, той си е пияница, ама родителите му дадоха богат подарък и той се лепна за сина на търговката Пантелеева, а Пантелеева взе, та прати на жена му три топа плат, тогаз той до мене опря: «Защо ти е, каже, мъж на тебе, него вече не го бива за теб.» А бре, аз само знам бива ли го, или не го бива, то си е моя работа, мискинин с мискинин! «Той, кай, е крадец, макар досега и да не е крал, все едно, кай, той ще открадне, пък и без това догодина ще го вземат войник.» А какво ще правя без мъж, бре, мискинино проклетни! Аз съм слаб човек, юдо недна! Дано целият ти род да се продъни! А ако имаш и тъща, дано и тъща ти...

ХЛЕСТАКОВ. Добре, добре. Е, ами ти? (Изпровожда жената.)

ЖЕНАТА НА ЖЕЛЕЗАРЯ (на излизане). Не забравяй, татко наш! Имай милост!

ПОДОФИЦЕРКАТА. От градоначалника да се оплача съм дошла, господарю...

ХЛЕСТАКОВ. Какво има, защо? Казвай накъсо.

ПОДОФИЦЕРКАТА. Би ме, господарю!

ХЛЕСТАКОВ. Как?

ПОДОФИЦЕРКАТА. По погрешка, татко наш. Нашите жени се сбиха на пазара, а полицията не довтаса навреме и току хванаха мене. И така ме насолчиха: два дена не можах да седна.

ХЛЕСТАКОВ. Та какво да правим сега?

ПОДОФИЦЕРКАТА. То се знае, че няма какво да се прави. А за грешката - дай заповед глоба да плати. Няма защо да си бягам от късмета, а парите тъкмо сега ми трябват.

ХЛЕСТАКОВ. Добре, добре. Идете си, идете си! Ще се разпоредя. През прозореца се подават ръце с прошения. Но кой е още там? (Отива до прозореца.) Не искам, не искам! Няма нужда, няма нужда! (Отдръпва се.) Омръзнаха ми, дявол да ги вземе. Не ги пускай вече, Осипе!

ОСИП (вика през прозореца). Хайде, хайде! Сега не е време, утре елате!

Вратата се отваря и се показва някаква фигура с груб шинел, с небръсната брада, с отекла устна и превързана буза, след нея в дъното се показват няколко други.

ОСИП. Хайде, хайде! Какво се пъхаш! (Опира ръце в корема му и се изгубва заедно с него в коридора, като затваря вратата след себе си.)

ДВНАДЕСЕТА КАРТИНА

Хлестаков и Маря Антоновна

МАРЯ АНТОНОВНА. Ах!

ХЛЕСТАКОВ. От какво се изплашихте така, госпожице?

МАРЯ АНТОНОВНА. Не, не се изплаших.

ХЛЕСТАКОВ (превзема се). Моля ви се, госпожице, много ми е приятно, че ме взехте за такъв човек, който... Мога ли да ви

запитам: къде мислехте да отидете?

МАРЯ АНТОНОВНА. Право да ви кажа, никъде не отивах.

ХЛЕСТАКОВ. Защо пък например никъде не отивахте?

МАРЯ АНТОНОВНА. Мислех дали не е тук мамичка...

ХЛЕСТАКОВ. Не, аз бих желал да знам, защо никъде не отивахте?

МАРЯ АНТОНОВНА. Аз ви попречих. Вие се занимавахте с важни работи.

ХЛЕСТАКОВ (превзема се). Но вашите очи са по-хубави, отколкото важните работи... Вие съвсем не можете да ми попречите; по никой начин не можете; напротив, с това вие можете да ми направите удоволствие.

МАРЯ АНТОНОВНА. Вие говорите по-столичански.

ХЛЕСТАКОВ. За такава прекрасна особа като вас. Мога ли да си позволя щастието да ви предложи стол? Не, не, за вас трябва не стол, а трон.

МАРЯ АНТОНОВНА. Наистина не знам... аз трябваше да си отида. (Сяда.)

ХЛЕСТАКОВ. Какво хубаво шалче имате!

МАРЯ АНТОНОВНА. Вие сте подигравчия, само се подигравате с провинциалистките.

ХЛЕСТАКОВ. Как бих желал, госпожице, да съм ваше шалче, за да прегръщам вашата лилиена шийка.

МАРЯ АНТОНОВНА. Съвсем не разбирам за какво говорите: някакво си шалче... Колко е чудно времето днес!

ХЛЕСТАКОВ. Но вашите устнички, госпожице, са по-хубави от всякакво време.

МАРЯ АНТОНОВНА. Вие все такива неща приказвате... Аз бих ви помолила да ми напишете по-добре за спомен някакви стихчета в албума. Вие сигурно знаете много стихчета.

ХЛЕСТАКОВ. За вас, госпожице, всичко, каквото пожелаете. Искайте: какви стихове обичате?

МАРЯ АНТОНОВНА. Някакви такива - хубави, нови.

ХЛЕСТАКОВ. Само стихове да искате! Аз ги зная много.

МАРЯ АНТОНОВНА. Е, кажете де, какви ще ми напишете?

ХЛЕСТАКОВ. Какво ще ви казвам, аз и без това ги зная.

МАРЯ АНТОНОВНА. Аз много ги обичам...

ХЛЕСТАКОВ. Ами че аз ги зная много и всякакви. Ето например това: «О, ти, що в скърби против бога роптайш напразно, человече!...» Има и други, сега не мога да си ги спомня; впрочем всичко това е нищо. По-добре вместо това ще ви представя моята любов, която от вашия поглед... (Приближава стола си.)

МАРЯ АНТОНОВНА. Любов! Аз не разбирам любовта... никога не съм знаела какво е любов... (Отмества стола си.)

ХЛЕСТАКОВ (приближава стола си). Но защо отместяте стола си? По-добре ще ни е да седим близко един до друг.

МАРЯ АНТОНОВНА (отмества се). Защо пък близко? Все едно и далеко.

ХЛЕСТАКОВ (като се приближава). Но защо пък далеко; все едно и близко.

МАРЯ АНТОНОВНА (отмества се). Но защо пък?

ХЛЕСТАКОВ (приближава се). Но на вас само ви се струва, че е близко; вие си представете, че е далеко. Колко щастлив щях да бъда, госпожице, ако можех да ви притисна в прегръдките си.

МАРЯ АНТОНОВНА (гледа през прозореца). Какво е това там, като че ли прехвъркна нещо? Сврака ли е, или е някаква друга птица?

ХЛЕСТАКОВ (целува я по рамото и гледа през прозореца). Това е сврака.

МАРЯ АНТОНОВНА (става ядосано). Не, това е вече много... Ама че нахалство!...

ХЛЕСТАКОВ (задържа я). Простете ми, госпожице: от любов направих това, наистина от любов.

МАРЯ АНТОНОВНА. Вие ме смятате за такава провинциалистка. (Дърпа се да си отиде.)

ХЛЕСТАКОВ (продължава да я задържа). От любов, наистина от любов. Аз само така се пошегувах. Маря Антоновна, недейте ми се сърди! Аз съм готов на колене да ви моля за прошка. (Пада на колене.) Простете ми, простете. Виждате, аз съм на колене.

ТРИНАДЕСЕТА КАРТИНА

Същите и Ана Андреевна

АНА АНДРЕЕВНА (вижда Хлестаков на колене). Ах, какъв пасаж!

ХЛЕСТАКОВ (става). Дявол да го вземе!

АНА АНДРЕЕВНА (на дъщеря си). Какво значи това, госпожице, какви са тези постъпки?

МАРЯ АНТОНОВНА. Аз, мамичко...

АНА АНДРЕЕВНА. Махай се оттука! Чуваш ли: марш, марш! И не смей да се показваш пред очите ми.

Маря Антоновна си излиза разплакана.

Извинете, аз, да си призная, съм така учудена...

ХЛЕСТАКОВ (настрана). Ама и тя е доста апетитна, доста хубавичка. (Пада на колене.) Госпожо, вие виждате, аз изгарям от любов.

АНА АНДРЕЕВНА. Как, вие на колене! Ах, станете, станете! Тук подът съвсем не е чист.

ХЛЕСТАКОВ. Не, на колене, непременно на колене! Искам да узная какво ми е отсъдено: живот или смърт.

АНА АНДРЕЕВНА. Но моля ви се: аз още не разбирам напълно значението на думите ви. Ако се не лъжа вие правите декларация относно дъщеря ми.

ХЛЕСТАКОВ. Не, аз съм влюбен във вас. Животът ми виси на косъм. Ако вие не наградите моята вярна любов, аз съм недостоен за земно съществуване. С пламък в гърдите си моля за вашата ръка.

АНА АНДРЕЕВНА. Но позволете ми да забележа: аз съм един вид... аз съм омъжена.

ХЛЕСТАКОВ. Нищо от това! За любовта няма разлика; и Карамзин е казал: «Законите осъждат.» Ние ще се отдалечим под сянката на струите. .. Ръката ви, ръката ви, моля.

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА КАРТИНА

Същите и Маря Антоновна; втурва се изведнъж.

МАРЯ АНТОНОВНА. Мамичко, татко казва да... (Вижда Хлестаков и извиква.) Ах, какъв пасаж!

АНА АНДРЕЕВНА. Какво искаш? За какво? Защо? Каква е тази вятърничавост! Втурна се изведнъж като въртоглава котка. Какво чудно толкова завари! Какво ти скимна, а? Също като някое тригодишно дете. Не прилича, не прилича, съвсем не прилича да е осемнадесетгодишна. Не знам кога ще станеш по-благоразумна, кога ще почнеш да се държиш, както прилича на благовъзпитана мома, кога ли ще разбереш какво е това добри правила и солидност в постъпките.

МАРЯ АНТОНОВНА (през сълзи). Аз наистина, мамичко, не знаех...

АНА АНДРЕЕВНА. В твоята глава вечно някакъв вятър духа; ти вземаш пример от дъщерите на Ляпкин-Тяпкин. Какво ще ги гледаш тях? Няма нужда да ги гледаш. Ти си имаш друг пример: пред тебе е майка ти. Ето чий пример трябва да следваш.

ХЛЕСТАКОВ (хваща дъщерята за ръка). Ана Андреевна, не се противете на нашето благополучие, благословете нашата вярна любов!

АНА АНДРЕЕВНА (учудено). Значи, вие, в нея?...

ХЛЕСТАКОВ. Решете – живот или смърт?

АНА АНДРЕЕВНА. Ето, видиш ли, глупачко, видиш ли: заради тебе, отрепка такава, гостът благоволи да стои на колене; а ти се втурна изведнъж като луда. Ама заслужаваш наистина нарочно да откажа: ти не си достойна за такова щастие.

МАРЯ АНТОНОВНА. Аз няма вече, мамичко. Наистина вече няма.

ПЕТНАДЕСЕТА КАРТИНА

Същите и Градоначалникът; влиза запъхтян.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ваше превъзходителство! Не ме погубвайте, не ме погубвайте!

ХЛЕСТАКОВ. Какво ви е?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Там търговци се оплаквали на ваше превъзходителство. Заклевам се в честта си, и половината от това, което казват, не е вярно. Самите те удрят в кантара и обират народа. Подофицерката ви е наговорила куп лъжи, че уж съм я бил; тя лъже, бога ми, лъже. Тя сама се е набила.

ХЛЕСТАКОВ. По дяволите подофицерката. Не ми е сега до нея.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не вярвайте, не вярвайте! Това са такива лъжци... на тях ей такава дете няма да им повярва. Целият град вече знае, че са лъжци. А пък колкото за мошеничеството, ще се осмеля да ви доложат: те са такива мошеници, каквито светът не е произвеждал.

АНА АНДРЕЕВНА. Знаеш ли ти с каква чест ни удостои Иван Александрович нас? Той иска ръката на нашата дъщеря.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Стой! Стой!... Побъркала си се, майчице! Не се сърдете, ваше превъзходителство: тя си е малко смахната, и майка ѝ беше такава.

ХЛЕСТАКОВ. Да, аз наистина искам ръката ѝ. Аз съм влюбен.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не мога да повярвам, ваше превъзходителство!

АНА АНДРЕЕВНА. Ами като ти го казват?

ХЛЕСТАКОВ. Аз не се шегувам... Може да се побъркам от любов.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не смея да повярвам, не съм достоен за такава чест.

ХЛЕСТАКОВ. Ако вие не се съгласите да ми дадете ръката на Маря Антоновна, аз дявол знае какво съм готов да...

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не мога да повярвам: вие благоволявате да се шегувате, ваше превъзходителство.

АНА АНДРЕЕВНА. Ах, какъв дръвник наистина! А като ти казват?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не мога да повярвам.

ХЛЕСТАКОВ. Дайте ми я, дайте ми я - аз съм отчаян човек, аз ще се реша на всичко: като се застрелям, под съд ще ви дадат.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ.

Ах, боже мой! Аз наистина не съм виновен ни духом, ни телом.

Недейте се сърди! Благоволете да постъпите така, както на ваша

милост е угодно. Право да ви кажа, в главата ми сега... и аз самият не знам какво става. Тъй оглупях, както никога не съм бил.

АНА АНДРЕЕВНА. Хайде, благославяй!

Хлестаков се приближава с Маря Антоновна.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Бог да ви благослови, аз не съм виновен.

Хлестаков се целува с Маря Антоновна. Градоначалникът ги гледа. Я гледай! Наистина! (Потрива очи.)

Целуват се! Ах, боже господи, целуват се! Същински годеник! (Извиква, като подскача от радост.) Ай, Антоне! Ай, Антоне! Ай, градоначалнико! Я гледай ти как тръгна работата!

ШЕСТНАДЕСЕТА КАРТИНА

Същите и Осип

ОСИП. Конете са готови.

ХЛЕСТАКОВ. А, добре... Аз ей сега.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ама как, благоволявате да заминавате ли?

ХЛЕСТАКОВ. Да, заминавам.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ами кога, тоест... вие сами благоволихте да загатнете, струва ми се, за сватба.

ХЛЕСТАКОВ. Това... за една минутка само... за един ден при вуйчо си – богат старчок, а утре пак назад.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не смеем никак да ви задържаме, с надежда за благополучно завръщане.

ХЛЕСТАКОВ. Разбира се, разбира се, аз веднага. Довиждане, любов моя... не, просто не мога да се изкажа! Довиждане, миличка! (Целува й ръка.)

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Но не ви ли трябва за из пътя нещо? Вие благоволихте, струва ми се, да се нуждаете от пари?

ХЛЕСТАКОВ. О, не, защо пък? (Като помисля малко.) Но впрочем може.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Колко обичате?

ХЛЕСТАКОВ. Тогава, значи, ми дадохте двеста, тоест не двеста, а четиристотин, аз не искам да се възползувам от вашата грешка -

та дайте ми и сега още толкова, за да станат точно осемстотин. ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ей сега! (Вади от портфейла си.) И като че нарочно, най-нови хартишки.

ХЛЕСТАКОВ. Ах, да! (Взема и разглежда банкнотите.) Това е хубаво. Нали казват, нови банкноти - ново щастие.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Тъй вярно.

ХЛЕСТАКОВ. Довиждане, Антон Антонович! Много съм ви задължен за вашето гостоприемство! Признавам от все сърце, че никъде не са ме посрещали така добре. Довиждане, Ана Андреевна! Довиждане, душичке моя Маря Антоновна!

Излизат. Зад сцената.

ГЛАСЪТ НА ХЛЕСТАКОВ. Довиждане, ангел на душата ми, Маря Антоновна!

ГЛАСЪТ НА ГРАДОНАЧАЛНИКА. Ама как така? С проста кола ли ще пътувате?

ГЛАСЪТ НА ХЛЕСТАКОВ. Да, така съм навикнал. Главата ме боли от яйовете.

ГЛАСЪТ НА КОЛАРЯ. Тпру...

ГЛАСЪТ НА ГРАДОНАЧАЛНИКА. Поне да постелем нещичко, барем едно килимче. Ще заповядате ли да кажа да донесат едно килимче?

ГЛАСЪТ НА ХЛЕСТАКОВ. Не, защо? Излишно е; а впрочем, може, нека дадат едно килимче.

ГЛАСЪТ НА ГРАДОНАЧАЛНИКА. Ей, Авдоля! Тичай в килера, извади най-хубавия килим, оня със синьото поле, персийския, по-скоро!

ГЛАСЪТ НА КОЛАРЯ. Тпру. ..

ГЛАСЪТ НА ГРАДОНАЧАЛНИКА. А кога ще заповядате да ви очакваме?

ГЛАСЪТ НА ХЛЕСТАКОВ. Утре или други ден.

ГЛАСЪТ НА ОСИП. А, това килим ли е? Давай го тука, сложи го ей така! Сега дай пък сеното от тази страна.

ГЛАСЪТ НА КОЛАРЯ. Тпру...

ГЛАСЪТ НА ОСИП. Ей от тази страна! Тука! Още! Добре. Чудо ще бъде! (Тука с ръка по килима.) Седнете сега, ваше благородие!

ГЛАСЪТ НА ХЛЕСТАКОВ. Довиждане, Антон Антонович!

ГЛАСЪТ НА ГРАДОНАЧАЛНИКА. Довиждане, ваше
превъзходителство!

ЖЕНСКИТЕ ГЛАСОВЕ. Довиждане, Иван Александрович!

ХЛЕСТАКОВ. Довиждане, мамичко!

ГЛАСЪТ НА КОЛАРЯ. Дий, вихрогони!

Звънчетата звънят. Завесата пада.

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

Същата стая

ПЪРВА КАРТИНА

Градоначалникът, Ана Андреевна и Маря Антоновна

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Е, Ана Андреевна, какво ще кажеш, а? Мислила ли си някога подобно нещо? Ама че щастие, дявол да го вземе! Е, кажи си правичката: нали не си и сънувала - просто от някаква си градоначалничка изведнъж, бре, бре, бре, с какъв дявол се сроди!

АНА АНДРЕЕВНА. Съвсем не: аз отдавна знаех това. Тебе те учудва, защото си прост човек, никога не си виждал почтени хора. ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Самият аз, миличка, съм почтен човек. Но наистина, като си помислиш, Ана Андреевна: какви птици ставаме сега ние с тебе! А, Ана Андреевна? Високо ще хвърчим, дявол да го вземе! Чакай малко, сега пък аз ще ги насоля всички онези, които обичат да подават жалби и доноси. Ей, кой там? Влиза Стражарят. А, ти ли си, Иван Карпович; я повикай тука, драги, търговците. Ще ги науча аз тях, вагабонтите! Ще се оплакват от мене, а? Ама че проклет неверен народ! Но почакайте, гълъбчета! По-рано само ви стрижех, а сега и ще ви обръсна. Запиши ги всичките, които са ходили да се оплакват от мене, и особено онези, драскачите, дето са им засуквали заявленията. И разгласи на всички да знаят: че ето, значи, с каква чест ни сподоби бог градоначалника, който омъжва дъщеря си, и то не за някакъв си прост човек, а за такъв, какъвто и на света още не е имало, който може всичко да направи, всичко, всичко, всичко! На всички кажи, за да знаят. Викай из целия град, дъни камбаните, дявол да го вземе! Ако ще е тържество, тържество да бъде.

Стражарят излиза.

Та така, значи, Ана Андреевна, а? Ами ние къде ще живеем сега? Тук или в Питер?

АНА АНДРЕЕВНА. Естествено в Петербург. Как можем да

останем тука!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Добре, в Петербург – в Петербург; то и тука би било добре. Какво, аз мисля, че градоначалството тогава вече по дяволите, а, Ана Андреевна?

АНА АНДРЕЕВНА. Естествено, какво ти градоначалство!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Как мислиш ти, Ана Андреевна, сега може голям чин да удари човек, защото той яде и пие с всички министри и в двореца ходи, и може такава повишение да ти издействува, че с време и до генерал да стигнеш. Как мислиш ти, Ана Андреевна: може ли човек да стигне до генерал?

АНА АНДРЕЕВНА. И още как! Разбира се, че може.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ама славно е да бъдеш генерал, дявол да го вземе! Ордена лента ще ти провесят през рамото. А коя лента е по-хубава, Ана Андреевна? Червената или синята?

АНА АНДРЕЕВНА. Ами, разбира се, че синята е по-хубава.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Виж ти какво ѝ се поискало. Хубава е и червената. А пък защо ми се иска да бъда генерал? Защото ще ти се случи да тръгнеш някъде, а куриери и адютанти препускат напред: «Коне!», там по станциите никому не дават, всичко чака: всички тези титулярни, капитани, градоначалници, а ти не ги бръснеш: обядваш у някой губернатор, а там - градоначалникът на крак! Хе-хе-хе! (Примира от смях.) Ето кое е примамливо, дявол да го вземе!

АНА АНДРЕЕВНА. На тебе все това грубото ще ти хареса. Ти трябва да знаеш, че е необходимо съвсем да промениш живота си, защото твоите познати ще бъдат не вече някакъв си съдия-кучкарин, с когото ходиш да биеш зайци, или Земляника; напротив, твоите познати ще бъдат с най-тънки обноски: графове и все изтънчени хора... Само че аз, право да си кажа, се страхувам за тебе: ти понякога изпускаш такива думички, каквито в доброто общество никога няма да чуеш.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Че какво? Дума дупка не прави!

АНА АНДРЕЕВНА. То хубаво, когато беше градоначалник. Но там вече животът е съвсем друг.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Да; разправят, че там имало два вида рибки: кефалчета и сперлани, такива, че слюнките ти потичат,

като почнеш да ядеш.

АНА АНДРЕЕВНА. Нему само рибки му дай. Аз нищо друго не искам, освен нашата къща да бъде първа в столицата и в моята стая да има такова амбре, че да не може да се влезе и само ей така да се зажуми. (Зажумява и души.) Ах, колко е хубаво!

ВТОРА КАРТИНА

Същите и търговците

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. А, здравейте, соколчета!

ТЪРГОВЦИТЕ (като се кланят). Здраве желаем, бащице!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Как е, гълъбчета, как прекарвате? Как върви търговията? Как е, самоварници, аршинници, ще се оплаквате, а? Архиизмамници, протодяволи, лъжци задморски! Ще се оплаквате, а? Какво? Много ли успяхте! Ето, мислят си, сега ще го тикнат в затвора!.. .. Мислете му! Верицата ви ще разкатая.

АНА АНДРЕЕВНА. Ах, боже мой, Антоша, какви думи изтърваваш!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (с неудоволствие). Не е до думи сега.

Знаете ли, че същият този чиновник, комуто вие сте се оплаквали, сега се жени за моята дъщеря? Е, какво? А? Какво ще кажете?

Сега ще ви... у!... Да мамите народа... Направиш доставка на държавата, измамиш я със сто хиляди, като й дадеш гнило сукно, па после пожертвуваш двадесет аршина, па и награда ли отгоре на това да ти дадат? Те да знаят, така ще те... И си пъха корема напред: той е търговец, не го закачай. «Ние, казва, и на дворяните не отстъпваме.» Ама че дворянин... ах ти, муцуна такава!

Дворянинът науки учи: него, ако и да го пердашат в училището, то е за добро, да знае полезното. А пък ти какво? Започваш с измамничество, господарят те бие за това, че не умееш да лъжеш. Още си хлапе; «Отче наш» не знаеш, а пък вече удряш в цената, а като отпуснеш корем, като си натъпчеш джеба, току почнеш да се надуваш! Бре, че голямо чудо! За това, че излочваш на ден шестнадесет самовара, за това ли се надуваш? Да плюя аз на

главата ти и на надуването ти!

ТЪРГОВЦИТЕ (като се кланят). Виновни сме, Антон Антонович! ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ще се оплаквате, а? Ами кой ти помогна да измамиш; когато строи моста и писа дървения за двадесет хиляди, а пък то нямаше и за сто рубли? Аз ти помогнах, козя брадо! Ти забрави ли това? Да бях те изказал, можех и в Сибир да те пратя. Какво ще кажеш, а?

ЕДИН ОТ ТЪРГОВЦИТЕ. Пред бога сме виновни, Антон Антонович! Лукавият ни подведе. И се заричаме занапред да не се оплакваме. Искай каквото щеш удовлетворение, само не се сърди!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не се сърди! Ето сега се търкаляш в краката ми. Защо? Защото аз надвих, но да беше поне мъничко успял, как ти, вагабонтино, би ме натъпкал в калта, че отгоре на туй и с някоя греда би ме затиснал.

ТЪРГОВЦИТЕ (кланят се доземи). Не ни погубвай, Антон Антонович!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не ни погубвай, а! Сега: «Не ни погубвай!» Ами по-рано какво беше? Аз бих ви... (Маха с ръка.) Хайде, господ да ви прости! Стига! Аз не съм злопамятен, само че сега внимавай, отваряй си очите! Жения дъщеря си не за някакъв си обикновен дворянин: поздравления да има... разбираш ли? Но не да ми се отсрамите с някаква си сушена рибка или буца захар... Хайде, идете си със здраве!

Търговците излизат.

ТРЕТА КАРТИНА

Същите, Амос Фьодорович, Артемий Филипович, после Растаковски

АМОС ФЬОДОРОВИЧ (още от вратата). Да вярваме ли на слуховете, Антон Антонович? Паднал ви се е голям късмет?

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Имам чест да ви поздравя с необикновеното щастие. Аз от душа се зарадвах, когато чух. (Посяга към ръката на Ана Андреевна.) Ана Андреевна! (Посяга

към ръката на Маря Антоновна.) Маря Антоновна!
РАСТАКОВСКИ (влиза). Поздравявам Антон Антонович, да
продължи господ вашия живот и на новата двойка и да ви даде
потомство многобройно, внучета и правнучета! Ана Андреевна!
(Посяга към ръката на Ана Андреевна.) Маря Антоновна! (Посяга
към ръката на Маря Антоновна.)

ЧЕТВЪРТА КАРТИНА

Същите, Коробкин с жена си, Люлюков

КОРОБКИН. Имам чест да поздравя Антон Антонович! Ана
Андреевна! (Посяга към ръката на Ана Андреевна.) Маря
Антоновна! (Посяга към нейната ръка.)

ЖЕНАТА НА КОРОБКИН. От душа ви поздравявам, Ана
Андреевна, с новото щастие.

ЛЮЛЮКОВ. Имам чест да ви поздравя, Ана Андреевна! (Посяга
към ръката ѝ, после се обръща към зрителите, цъка с език и с
героичен вид.) Маря Антоновна! Имам чест да ви поздравя!
(Посяга към ръката ѝ и се обръща към зрителите със същия
героичен вид.)

ПЕТА КАРТИНА

*Много гости със стуртуци и фракове посягат отначало към
ръката на Ана Андреевна, като казват: «Ана Андреевна!»,
после към Маря Антоновна, като казват: «Маря
Антоновна!» Бобчински и Добчински се промъкват.*

БОБЧИНСКИ. Имам чест да ви поздравя!

ДОБЧИНСКИ. Антон Антонович! Имам чест да ви поздравя.

БОБЧИНСКИ. С благополучното произшествие!

ДОБЧИНСКИ. Ана Андреевна!

БОБЧИНСКИ. Ана Андреевна!

(Двамата се приближават до нея едновременно и си чукват

челата.)

ДОБЧИНСКИ. Маря Антоновна! (Посяга към ръката ѝ.) Чест имам да ви поздравя. Вие ще бъдете много, много щастлива, златни дрехи ще носите и разни деликатни супи ще ядете; много забавно ще си прекарвате времето...

БОБЧИНСКИ (прекъсва го). Маря Антоновна, имам чест да ви поздравя! Да ви дава господ всякакви богатства, жълтици и синче такова мъничко, ей такованко! (Показва с ръка.) Та да можете на дланта си да го турите, да-да! А пък то все да вряка: «Уа! Уа! Уа...»

ШЕСТА КАРТИНА

Още няколко гости, които целуват ръка. Лука Лукич с жена си

ЛУКА ЛУКИЧ. Имам чест...

ЖЕНАТА НА ЛУКА ЛУКИЧ (тича напред). Поздравявам ви, Ана Андреевна! (Целуват се.) Ама наистина така се зарадвах. Казват ми: «Ана Андреевна сгодила дъщеря си.» Ах, боже мой, мисля си, и така се зарадвах, че казвам на мъжа си: «Слушай, Луканчик! Виж какво щастие за Ана Андреевна!» Ех, мисля си, слава богу! И му казвам: «Аз съм така възхитена, че горя от нетърпение да изкажа лично на Ана Андреевна...» Ах, боже мой, мисля си, Ана Андреевна именно очакваше добра партия за дъщеря си, а ето сега каква съдба: именно така стана, както тя искаше, и така се зарадвах наистина, че не можех да говоря. Плача, плача, на, просто ридая. А пък Лука Лукич ми казва: «Защо ридаш, Настенка?» - «Луканчик, казвам, и аз самата не зная, ето сълзите ми като река се лият.»

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Най-покорно моля, седнете, господа! Ей, Мишка, донеси тука повече столове.

Гостите сядат.

СЕДМА КАРТИНА

Същите, Приставът и стражарите

ПРИСТАВЪТ. Имам чест да ви поздравя, ваше високоблагородие, и да ви пожелаая благоденствие за много години.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Благодаря, благодаря! Моля, седнете, господа! Гостите сядат.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Но кажете, моля ви се, Антон Антонович, как започна всичко това: постепенният ход на цялата работа.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ходът на работата е извънреден - благоволи собственолично да направи предложение.

АНА АНДРЕЕВНА. По много почтен и най-деликатен начин.

Всичко извънредно хубаво го говореше; казва: «Аз, Ана Андреевна, от едно само уважение към вашите достойнства...» И такъв прекрасен, възпитан човек, с най-благородни обноски! «За мене, ще повярвате ли, Ана Андреевна, за мене животът пара не струва; аз само защото уважавам вашите редки качества.»

МАРЯ АНТОНОВНА. Ах, мамичко. Но това той на мене го каза.

АНА АНДРЕЕВНА. Престани, ти нищо не знаеш и не се бъркай в чужди работи! «Аз, Ана Андреевна, се учудвам...» С такива ласкави думи ме обсипа... и когато исках да кажа: «Ние съвсем не смеем да се надяваме на такава чест», той изведнъж падна на коленен по такъв най-благороден начин: «Ана Андреевна! Не ме правете най-нещастния! Съгласете се да отговорите на моите чувства, ако не, със смърт ще свърша живота свой.»

МАРЯ АНТОНОВНА. Наистина, маминко, той за мене каза това.

АНА АНДРЕЕВНА. Да, разбира се... и за тебе имаше, не отричам това.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. И дори ни чак заплаши: казваше, че ще се застреля. «Ще се застрелям, ще се застрелям!» - казва.

МНОЗИНА ОТ ГОСТИТЕ Я гледай!

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Ама че работа!

ЛУКА ЛУКИЧ. Да, наистина, съдбата така е поискала.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Не е съдбата, байно, съдбата е пуйка: заслугите докараха това. (Настрана.) На такава свиня щастieto винаги се пъха в устата.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Аз, Антон Антонович, може да ви продам онова кученце, за което се пазарихме.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не, сега не ми е до кученца.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Е, ако не искате, за друго куче ще се споразумеем.

ЖЕНАТА НА КОРОБКИН. Ах, Ана Андреевна, как се радвам на вашето щастие! Не можете си представи.

КОРОБКИН. Ами къде е сега, позволете да узная, именитият гост? Чувах, че бил заминал за нещо си.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Да, замина за един ден по много важна работа.

АНА АНДРЕЕВНА. При чичо си, за да поиска благословията му.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Да поиска благословията му; но още утре... (Киха, поздравленията се сливат в общ шум.) Много благодаря! Но още утре ще се върне. (Киха.)

Поздравителен шум. От всички най се чуват гласовете на:

ПРИСТАВЪТ. Здравие желаем, ваше високоблагородие!

БОБЧИНСКИ. Сто години и чувал жълтици.

ДОБЧИНСКИ. Да ви даде бог четиридесет пъти по четиридесет години!

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Да се продъниш дано!

ЖЕНАТА НА КОРОБКИН. Дяволът да те вземе!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Най-покорно благодаря! И вам същото желая.

АНА АНДРЕЕВНА. Ние сега смятаме да живеем в Петербург. Че то тука, право да си кажа, такъв един въздух... прекалено селски!... Право да си кажа, много неприятно... Па и мъжът ми... там ще получи генералски чин.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Да, да си призная, господа, аз, дявол да го вземе, много искам да стана генерал.

ЛУКА ЛУКИЧ. И дай боже да сполучите!

РАСТАКОВСКИ. От човека невъзможно, но от бога всичко е възможно.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. На големия кораб – широко море.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Според заслугите и честта.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ (настрана). Ама че работа ще бъде да

стане наистина генерал! Ще му прилича генералството като седло на крава! Но не, почакай, приятелю, много е рано още. Тука и подостойни от тебе има, а досега още не са станали генерали.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ (настрана). Я гледай ти, дявол да го вземе, вече и за генерал се готви! Нищо чудно, може и генерал да стане. Той, зло да го не срещне, много обича да важничи. (Обръща се към него.) Тогава, Антон Антонович, няма да забравите и нас.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. И ако се случи нещо: например дотрябвате ни по някаква работа, не ни оставяйте без покровителство!

КОРОБКИН. Идната година ще заведем момчето си в столицата за в полза на отечеството, та бъдете милостив, не му отказвайте вашето покровителство, като баща се застъпете за сиромашинката.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Готов съм от своя страна, готов съм да се погрижа.

АНА АНДРЕЕВНА. Ти, Антоша, винаги си готов да обещаваш. Първо, ти няма да имаш време да мислиш за това. И как може и отде накъде ще се обременяваш с такива обещания?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Че защо, душо моя? Понякога може.

АНА АНДРЕЕВНА. Може, разбира се, но не на всеки дребосък да се дава покровителство...

ЖЕНАТА НА КОРОБКИН. Чухте ли как ни третира?

ГОСТЕНКА Да, тя винаги си е била такава, знам я аз: тури я на софрата, тя и краката си... отгоре.

ОСМА КАРТИНА

Същите и Пощенският началник, запъхтян, с разпечатано писмо в ръката.

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Чудно нещо, господа! Чиновникът, когото взехме за ревизор, не бил ревизор.

ВСИЧКИ. Как не е ревизор?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Съвсем не е ревизор, аз узнах това

от писмото. ...

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Какво? Какво казахте? От какво писмо?
ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Ами от собственото негово писмо. Донасят ми в пощата едно писмо. Погледнах адреса, виждам: «За улица Пощенска». Просто изтръпнах. «Ето, мисля си, сигурно е намерил нередовности по пощенското ведомство и съобщава на началството.» Взех, че го разпечатах.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Но как така вие?...

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Сам не зная, неестествена сила ме накара. Вече бях повикал куриера, за да го изпратя със специална поща, но ме зачопли такова любопитство, каквото още никога не бях усещал. Не мога, не мога! Чувствавам, че не мога! Тегли ме и ме тегли! В едното си ухо чувам: «Ей, не го разпечатвай! Ще загазиш като нищо», а в другото сякаш някой дявол ми шепне: «Разпечатай го, разпечатай го, разпечатай го!» И като натиснах червения восък: огън мина по жилите ми, а като го разпечатах - мраз, ей богу, мраз и ръцете ми треперят, и ми притъмня пред очите.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Но как сте се осмелили да разпечатате писмото на такава упълномощена особа?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Там е работата, че той не е упълномощен и не е особа!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ами какво е той според вас?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Ни това, ни онова; дявол знае какво е!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (сприхаво). Какво ни това, ни онова? Как смеее вие да го наричате - ни това, ни онова и отгоре на туй дявол знае какво? Аз ще ви арест...

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Кой? Вие ли?

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Да, аз!

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Къси ви са ръцете!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Знаете ли, че той се жени за моята дъщеря, че самият аз ще стана големец, че чак в Сибир ще ви тикна?

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Ех, Антон Антонович! Защо в Сибир! Далечно е Сибир. Я по-добре да ви прочета. Господа!

Позволете да ви прочета писмото!

ВСИЧКИ. Четете, четете!

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК (чете). «Бързам да ти съобща, мили Тряпичкин, какви чудеса стават с мене. По пътя ме обръсна здравата един пехотен капитан, така че хотелиерът май искаше вече да ме прати в затвора, когато изведнъж по петербургската ми физиономия и по костюма ми целият град ме взе за генерал-губернатор. И аз сега живея у градоначалника, наслаждавам се, задирям на провала жена му и дъщеря му; само че още не съм решил от коя да почна - мисля по-напред от майката, защото ми изглежда готова веднага на всякакви услуги. Помниш ли как бедствувахме с тебе, ядахме на вересия и как веднъж сладкарят едва не ме хвана за яката по повод на изядените банички за сметка на приходите на английския крал? Сега всичко се обърна съвсем иначе. Всички ми дават назаем, колкото поискам.

Страшни оригинали. Ти би умрял от смях. Ти, аз знам, пишеш статийки, помести ги в своята литература. Най-първо:

градоначалникът е глупав като пън...»

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не може да бъде! Там го няма това.

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК (показва писмото). Четете сам!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (чете). «Като пън.» Не може да бъде! Вие сам сте го писали.

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Че как ще седна да го пиша?

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Четете!

ЛУКА ЛУКИЧ. Четете!

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК (продължава да чете).

«Градоначалникът е глупав като пън...»

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Ох, дявол да го вземе! Трябва още и да го повтаряте! Като че ли то и без това не си стои там.

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК (продължава да чете). Хм... хм...

хм... пън. «Пощенският началник е също добър човек...»

(Преставя да чете.) На, тук и за мене се е изразил неприлично.

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не, четете!

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Но защо пък?...

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Не, дявол да го вземе, ако ще се чете, да се чете! Четете всичко!

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Позволете, аз ще го прочета. (Туря очила и чете.) «Пощенският началник е лика-прилика на департаментския слуга Михеев; навярно като него, подлецът, пие люта ракия.»

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК (към зрителите). Ама отвратително хлапе, трябва да го напердашим: нищо повече!

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ (продължава да чете). «Управителят на благотворителните заведе... и... и...» (Запъва се.)

КОРОБКИН. Но защо спряхте?

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Нечетливо написано... впрочем ясно е, че е негодник.

КОРОБКИН. Дайте на мене, аз имам, струва ми се, по-силни очи. (Хваща писмото.)

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ (не дава писмото). Не, това място може да се пропусне, по-нататък всичко е разбрано.

КОРОБКИН. Но позволете, аз си знам.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Ако е за четене, и аз ще го прочета, по-нататък наистина всичко е разбрано.

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Не, всичко четете! Нали дотука всичко се прочете.

ВСИЧКИ. Дайте го, Артемий Филипович, дайте писмото! (На Коробкин.) Четете.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Ей сега. (Дава писмото.) Позволете, моля. (Затуля с пръст.) Ето, оттука четете.

Всички се доближават до него.

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Четете, четете! Глупости, всичко четете!

КОРОБКИН (чете). «Управителят на благотворителните заведения Земляника е просто свиня с фес.»

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ (към зрителите). Да е барем остроумно! Свиня с фес! Къде има свиня с фес?

КОРОБКИН (продължава да чете). «Училищният настоятел целият е вмирисан на лук.»

ЛУКА ЛУКИЧ (към зрителите). Ей богу, никога не съм турял в уста лук.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ (настрана). Слава богу, поне за мене

няма!

КОРОБКИН (чете). «Съдията...»

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Туйто! (Високо.) Господа, аз мисля, че писмото е дълго. Па и какъв ли дявол има в него: да четем такива глупости.

ЛУКА ЛУКИЧ. Не е!

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Не, четете!

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Не, ще четете!

КОРОБКИН (продължава). «Съдията Ляпкин-Тяпкин е в най-голяма степен моветон...» (Спира се.) Трябва да е френска дума.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Дявол я знае какво значи! Добре ще е, ако значи само мошеник, но може да е нещо и по-лошо.

КОРОБКИН (продължава да чете). «Но впрочем гостоприемен и добродушен народ са. Сбогом, мили Тряпичкин. И аз по твоя пример искам да се заловя с литература. Мъчно е, брате, да се живее така, искаш най-последна храна за душата. Виждам: наистина трябва с нещо високо да се заловя. Пиши ми до Саратовска губерния, а оттам до село Подкатиловка. (Обръща писмото и чете адреса.) За негово благородие милостивия господин Иван Василиевич Тряпичкин, Санкт-Петербург, улица Пощенска номер деветдесет и седми, като се възвие в двора, третият етаж отдясно.»

ЕДНА ОТ ДАМИТЕ. Какъв неочакван реприманд!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Закла ме, просто ме закла! Убит съм, убит съм, съвсем съм убит! Нищо не виждам. Виждам някакви си свински муцуни вместо лица; и нищо повече... Върнете го, върнете го! (Маха с ръка.)

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК. Къде ще го върнеш! Аз като че нарочно заповядах на надзирателя да му даде най-хубавата тройка коне; дяволът ме подбутна да дам нареждане и за нататък.

ЖЕНАТА НА КОРОБКИН. Виж ти, наистина това е безпримерна конфузия.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ. Но дявол да го вземе, господа! Той взе от мене триста рубли назаем.

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. И от мене триста!

ПОЩЕНСКИЯТ НАЧАЛНИК (въздъхва). Ох! И от мене триста

рубли.

БОБЧИНСКИ. А пък от нас с Пьотр Иванович – шестдесет и пет
рубли в банкноти. Да-да.

АМОС ФЬОДОРОВИЧ (разперва ръце в недоумение). Но как
стана това, господа? Как така наистина се излъгахме толкова?
ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (удря се по челото). Как така аз? Не, как
така аз, стар глупак? Изветрял съм аз, глупав овен!... Тридесет
години служба служи; ни един търговец, ни един доставчик не
можа да ме измами; вагабонти над вагабонтите съм надхитрял;
подлеци и измамници, които цял свят са готови да ограбят - съм
ги хващал на въдицата. Трима губернатори съм измамил!... Какво
ти губернатори! (Махва с ръка.) Няма какво да се говори за
губернаторите.

АНА АНДРЕЕВНА. Но това не може да бъде, Антоша: той се
сгоди за Машенка...

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ (ядосан). Сгодил се! Краставици на
търкала - на ти тебе сгодил се!... Току ми се вре в очите с този
годеж!... (В изстъпление.) Ето гледайте, гледайте, цял свят, цяло
християнство, всички гледайте как е подигран градоначалникът!
Глупак си бил ти, глупак, стари подлесто! (Самозаплашва се с
юмрук.) Ах ти, шурако! Една шушка, една отрепка да вземеш за
важен човек! Ето той сега залива със звънчетата целия път! Ще
разнесе по целия свят тая история. Не стига, че ще станеш за
смях - ще се намери някой съчинител, драскач ще те изтъпанчи в
някоя комедия. Ето кое е обидното! Няма да пожали ни чина, ни
званието и всички ще се хият и ще пляскаат с ръце. На какво се
смеете?... На себе си се смеете!... Ех, вие!... (Злобно тропа с крака
по пода.) Аз бих ги научил всички тези драскачи! Ах вие,
съчинители, либерали проклети! Дяволско семе! В един вързоп
бих ви завързал, на брашно бих ви смлял всички ви и на дявола за
подплата на кожуха му! На калпака му! (Блъска с юмрук във
въздуха и удря токове в пода. След малко мълчание.) Още не мога
да дойда на себе си. Истина било, че когато господ иска да накаже
някого, най-напред му взема ума. Та какво ревизорско имаше в
този развейпрах? Нищо нямаше! Просто нито на половин кутре
не приличаше и изведнъж всички - ревизор! Ревизор! Я да видим

кой пръв пусна, че е ревизор. Отговаряйте!
АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ (разперва ръце). Как се случи това, да ме убиеш, не мога да обясня. Като че някаква мъгла ни замая, дяволът ни омота.

АМОС ФЪОДОРОВИЧ. Но кой го пусна това! Ето кой го пусна: тези юнаци! (Показва Добчински и Бобчински.)

БОБЧИНСКИ. А не! Не съм аз! Не съм и мислил...

ДОБЧИНСКИ. Аз нищо, съвсем нищо...

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Разбира се, че вие!

ЛУКА ЛУКИЧ. То се знае, дотичаха като луди от хотела:

«Пристигнал, пристигнал, яде, не плаща...» Намерили важната птица!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Разбира се, че вие! Градски клюкари, лъжци проклети!

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Дано дяволът да ви вземе с вашия ревизор и с приказките ви!

ГРАДОНАЧАЛНИКЪТ. Само митките из града, та смущавате всичко, кречетала проклети! Клюки сеете, свраки проскубани!

АМОС ФЪОДОРОВИЧ. Цапала проклети!

ЛУКА ЛУКИЧ. Простаци!

АРТЕМИЙ ФИЛИПОВИЧ. Мъничета тумбести!

Всички се натрупват около тях.

БОБЧИНСКИ. Ей богу, не съм аз, Пьотр Иванович беше.

ДОБЧИНСКИ. Аз не, Пьотр Иванович, нали вие пръв такова...

БОБЧИНСКИ. Аа, виж, това не е вярно, пръв бяхте вие.

ПОСЛЕДНА КАРТИНА

Същите и един Стражар

СТРАЖАРЯТ. Пристигналият по височайша заповед от Петербург чиновник ви вика при себе си. Той е спрял в хотела.

Произнесените думи поразяват всички като гръм. Звук на изумление излита из устата на дамите; цялата група,

изведнѣж променила положението си, остава вкаменена.

НЯМА СЦЕНА

Градоначалникът по средата във вид на стълб с разперени ръце и метната назад глава. От дясната му страна жена му и дъщеря му с устремено към него движение на цялото тяло; зад тях пощенският началник, превърнал се във въпросителен знак, обърнат към зрителите; зад него Лука Лукич, загубил и ума, и дума; зад него, на самия край на сцената, три дами, гостенки, облежани една на друга с най-сатиричен израз на лицата, който се отнася направо до семейството на градоначалника. От лявата страна на градоначалника: Земяника, наведен малко настрани, като да прислушва нещо; зад него съдията с разперени ръце, прилекнал почти до земята и с движение на устата, като че иска да подчертае или да каже: «Ето ти, булке, Спасовден!» Зад него Коробкин, обърнат към зрителите със замижало око и злъчно загатване към градоначалника; до него, до самия край на сцената, Добчински и Бобчински, насочили ръце един към друг, зяпнали и опулени един срещу друг. Другите гости остават просто като стълбове. Почти минута и половина вкаменената група запазва това положение. Завесата пада.